

ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KARAR VERME DAVRANIŞININ EBEVEYN TUTUMU, SOSYAL
KAYGI VE DÜRTÜSELLİK İLE İLİŞKİSİ**

HESNA CANSU TOKER
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. BELMA BEKÇİ

İSTANBUL-2023

TEZ ONAY SAYFASI

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

31/5/23

Hesna Cansu Toker

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii
ÖZET.....	1
ABSTRACT.....	2
GİRİŞ.....	3

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1. Karar Verme Davranışı ve Süreci.....	7
1.1.1. Karar Verme Stratejileri.....	8
1.1.2. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler.....	9
1.2. Ebeveyn Tutumları.....	10
1.2.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu.....	11

1.2.2. Otoriter Ebeveyn Turumu.....	12
1.2.3. Koruyucu Ebeveyn Tutumu.....	12
1.3. Ebeveyn Tutumları ve Karar Verme Stratejileri.....	13
1.4. Sosyal Kaygı.....	15
1.4.1. Sosyal Kaygıya Yönelik Güncel Yaklaşımlar.....	16
1.4.2. Sosyal Kaygı ve Karar Verme Stratejileri.....	18
1.4.3. Sosyal Kaygı ve Ebeveyn Tutumları.....	18
1.5. Dürtüsellik.....	19
1.5.1. Dürtüsellik ve Ebeveyn Tutumları.....	21
1.5.2. Dürtüsellik ve Karar Verme Stratejileri.....	22

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Örneklem.....	25
2.2. Veri Toplama Araçları.....	27
2.2.1. Aydınlatılmış Onam Formu.....	27
2.2.2. Demografik Bilgi Formu.....	27
2.2.3. Karar Stratejileri Ölçeği.....	27
2.2.4 Ebeveyn Tutumları Ölçeği.....	28
2.2.5. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği.....	29
2.2.6. Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BIS-11).....	30
2.3. İşlem.....	30

2.4.	Verilerin Analizi.....	31
------	------------------------	----

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1	Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	32
3.2.	Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri.....	32
3.3	Değişkenler Arasındaki İlişkililik Analiz Sonuçları.....	33
3.4.	Aracılık Modeli ve Analizleri.....	36
3.4.1.	Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü.....	36
3.4.1.1.	Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü.....	36
3.4.1.2.	Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü.....	39
3.4.1.3.	Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü.....	41
3.4.2.	Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri İlişkisinde Dürtüselliğin Aracı Rolü.....	43
3.4.2.1.	Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Karar stratejileri İlişkisinde Dürtüselliğin Aracı Rolü.....	43
3.4.2.2.	Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Dürtüselliğin Aracı Rolü.....	46

3.4.2.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde	
Dürtüselliğin Aracı Rolü.....	48

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

4.1. Korelasyon Analizlerinin Tartışılması	52
4.1.1. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.....	52
4.1.2. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	54
4.1.3. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Dürtüsellik Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	56
4.1.4. Karar Stratejileri Alt Boyutları ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	57
4.1.5. Karar Stratejileri Alt Boyutları ile Dürtüsellik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	58
4.2. Aracılık Analizlerinin Tartışılması.....	59
4.2.1. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygının Aracı Rolünün Değerlendirilmesi	59
4.2.2. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkide Dürtüselliğin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi	63
4.3. Araştırmanın Klinik Psikolojiye Dair Çıktıları.....	66

4.4.	Araştırmanın Katkıları, Sınırlılıklar ve Öneriler.....	67
------	--	----

BÖLÜM V

SONUÇ

KAYNAKÇA.....	72
----------------------	-----------

EKLER.....	82
-------------------	-----------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. <i>Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri</i>	26
Tablo 3.1. <i>Katılımcıların Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri</i>	32
Tablo 3.2. <i>Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları</i>	35
Tablo 3.3. <i>Tüm Katılımcılarda Demokratik Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	37
Tablo 3.4. <i>Tüm Katılımcılarda Koruyucu Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	39
Tablo 3.5. <i>Tüm Katılımcılarda Otoriter Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	41
Tablo 3.6. <i>Tüm Katılımcılarda Demokratik Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüsellüğün Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	44
Tablo 3.7. <i>Tüm Katılımcılarda Koruyucu Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüsellüğün Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	47

Tablo 3.8. <i>Tüm Katılımcılarda Otoriter Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüselliğin Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçları</i>	49
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. <i>Tüm Katılımcılarda Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasında Sosyal Kaygının Aracı Değişken Analizine İlişkin Özet Görseli</i>	43
Şekil 2. <i>Tüm Katılımcılarda Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasında Dürtüselliğin Aracı Değişken Analizine İlişkin Özet Görseli</i>	51

EKLER LİSTESİ

EK 1. Etik Onay.....	82
EK 2. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	83
EK 3. Kişisel Bilgi Formu.....	84
EK 4. Ebeveyn Tutumları Ölçeği.....	86
EK 5. Karar Stratejileri Ölçeği.....	87
EK 6. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği.....	88
EK 7. Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu.....	89
EK 8. Ölçekler için Araştırmacı İzni.....	90

ÖZET

Bireylerin yetiştirilirken gördükleri ebeveyn tutumları sonraki hayatlarında ciddi etkiye sahiptir. Bireylerin hayatlarını etkileyen önemli faktörlerden bir diğeri ise kararlarını nasıl aldıkları ile ilgilidir. Bu çalışmada bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının kullandıkları karar stratejileri ile ilişkisi incelenirken, dürtüsellik ve sosyal kaygı düzeylerinin bu ilişkilere etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın katılımcı sayısı 252'dir. Üniversite öğrencisi katılımcıların 189'u cinsiyetini kadın, 60'ı erkek, 3'ü diğeri olarak belirtmiştir. Katılımcılara çevrimiçi anket formu ile ulaşılmıştır ve Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Karar Stratejileri Ölçeği, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu sunulmuştur. Sonuç olarak, mevcut çalışmada sosyal kaygının demokratik ebeveyn tutumu ve kararsız karar stratejisi ilişkisinde *tam*; içtepesel karar verme stratejisi ilişkisinde *kısmi* aracılık etkisi saptanmıştır. Dürtüsellüğün demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı, kararsız ve içtepesel karar stratejileri arasındaki ilişkide *tam* aracılık etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca, sosyal kaygı ve dürtüsellüğün koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile kararsız ve içtepesel karar verme stratejileri arasındaki ilişkide *kısmi* aracılık etkisi bulunmuştur. Araştırmanın bulguları literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ebeveyn Tutumları, Karar Stratejileri, Sosyal Kaygı, Dürtüsellik

ABSTRACT

Examination of the Relationship between Decision-Making Behavior and Parenting Styles, Social Anxiety, and Impulsivity

The parenting styles that individuals are raised with have a significant impact on their later lives. Another important factor affecting individuals' lives is how they make decisions. The aim of this study is to examine the relationship between the perceived parenting styles of individuals and the decision making strategies they use, and also to investigate the relationship of impulsivity and social anxiety levels on these first established relationships. The number of participants of the study was 252. 189 of the participants indicated their gender as female, 60 as male; 3 participants indicated their gender as other. Participants were reached through an online questionnaire and the Parenting Styles Scale, Decision Strategies Scale, Liebowitz Social Anxiety Scale and Barratt Impulsivity Scale Short Form were presented. According to the results of the analysis, social anxiety had a *full* mediating effect on the relationship between democratic parental attitude and indecisive decision-making strategy and a *partial* mediating effect on the relationship between impulsive decision-making strategy. Impulsivity was found to *fully* mediate the relationship between democratic parental attitude and rational, indecisive, and impulsive decision-making strategies. In addition, social anxiety and impulsivity *partially* mediated the relationship between protective and authoritarian parental attitudes and indecisive and impulsive decision-making strategies. The findings of the study were discussed in the light of the literature. Limitations of the current study and suggestions for future studies are mentioned.

Keywords: Parenting Styles, Decision Strategies, Social Anxiety, Impulsivity

GİRİŞ

Bir insanın doğumundan ölümüne kadar geçen gelişim sürecinde, hayat boyu karşı karşıya kalacağı problemler veya bu süreçte seçim yapmasını ve karar vermesini gerektirecek birçok durum yaşanmaktadır. Bu durumlar genellikle birlikte çeşitlenir, karmaşılaşmaya başlayabilir ve bireyin yaşam olaylarının doğrultusuna yön verebilir. Bu yüzden karar verme davranışını ve arkasında işleyen süreçleri anlayabilmek, hayat kalitesini artırabilmek açısından önemlidir. Bireylerin etkili karar veremedikleri zaman, hayat kalitelerinin düştüğü, sosyal ilişkilerinde zedelenmelerin meydana geldiği ve hatta bazen çeşitli psikolojik ve fiziksel sıkıntılarla mücadele etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Bir karar verme sürecinde rol oynayan faktörler, çeşitli araştırmacılara göre, duygular, irade, zihinsel çaba ve koşulların belirli olup olmaması olarak tanımlanmıştır (Tatlilioğlu, 2014). Ayrıca karar verme davranışının bireylerin inançlarına, isteklerine ve ihtiyaçlarına bağlı olduğu konusunda bir fikir birliği vardır bu davranış, sosyal faktörler ve bireyin çevresine karşı duyduğu sorumluluk hissinin etkileyebileceği bilinmektedir (Tatlilioğlu, 2014). Bireysel verilen kararlar, o kişinin bilgisine, deneyimine ve ihtiyaçlarına göre verilmiş özgür kararlar gibi görünse de her zaman bireyin bağımsız kişiliğinin bir ürünü olamazlar. Birey, toplum içinde yetişen bir organizma olduğu için bireysel kararlar kadar bireyin içinde yetiştiği aile, çevre ve toplumun bıraktığı izler de verilen kararlar üzerinde etkili olabilmektedir (Ersever, 1996). Bu açıdan bakıldığında, ebeveyn tutumları ve karar verme davranışı arasındaki ilişkinin literatürde geniş bir yer kaplamasının sebebi anlam kazanmaktadır. Bu çalışmada, ebeveyn tutumları ile karar verme stratejileri -Türkiye’de geliştirilen ölçekler ile- arasındaki ilişki yeniden sınanırken, bir taraftan da karar vermeyi

etkilediği düşünölen diğer değişkenlerle bu iki değişken arasında üçlü bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Bu çalışmanın temelinde yatan araştırma sorusu şudur: ‘Karar verme davranışı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide sosyal kaygı veya dürtüsellikğin aracı rolü var mıdır?’.

Ebeveyn tutumları ile karar verme stratejilerin yeniden çalışılması şu açıdan önemlidir; literatürde bu iki değişkenin birlikte incelendiği çalışmaların olduğu bilinse de bu araştırmaların çoğu uluslararası literatürde çalışılmıştır ancak Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar literatürde erişebildiğimiz kadarıyla sınırlıdır. Türkiye’de bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki çalışmada uluslararası literatürde kullanılan ölçeklerin kültürümüze adapte edilmiş versiyonları kullanılmıştır. Ülkemizde Kuzgun (1993, 1972) tarafından, ‘Karar Stratejileri Ölçeği’ ve ‘Ebeveyn Tutumları Ölçeği’ geliştirilmiştir (Kuzgun ve Bacanlı, 2019). Yaşadığımız kültüre özgü geliştirilmiş olması sebebiyle, bu coğrafyada yaşayan bireylerin karar verme davranışlarına ve ebeveyn tutumlarına daha hâkim olma potansiyeli olan ölçekler olduğu düşünölmektedir. Ancak ulusal literatürde, bu ölçeklerin kullanıldığı çalışmalara çok sık rastlanmamıştır. Bu sebeple, bu araştırmada karar verme davranışı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenirken bu ölçekler ile inceleniyor olmasının, ulusal literatüre bir katkı sağlaması açısından önemli olabileceği düşünölmüştür. Diğer değişkenler açısından bakıldığında, bilindiği kadarı ile literatürde karar verme davranışı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenirken aracı değişken olabilecek sosyal kaygı ve dürtüsellik değişkenleri bu kavramlar ile bir aracılık ilişkisi içinde olup olmadığı incelenmemiştir. Bu yönüyle, bu çalışmada ulaşılacak sonuçların sonraki bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Ayrıca klinik anlamda bu çalışmanın sosyal kaygı yaşayan, karar vermede zorlanan ya da dürtüsellik problemi

yaşayan kişiler için bilgi sağlayarak onarıcı, önleyici ya da geliştirici hizmetlere katkı sağlaması hedeflenmektedir. Son olarak, önemli bulunan bir diğer nokta ise sosyal kaygıya yönelik güncel yaklaşımlar incelendiğinde sosyal kaygılı bireylerin ketlenme davranışındansa, yüksek oranda dürtüsellik gösterebildikleri bulunmuştur (Kashdan ve McKnight, 2010). Dolayısıyla, bu durum bireylerin karar verme davranışını oldukça etkileyebilecek bir faktördür. Sosyal kaygı ve karar verme davranışının birlikte incelendiği çalışmalar arasında, sosyal kaygı yaşayan bireylerin dürtüsel olan alt tipinde karar verme davranışlarının ne şekilde farklılaşabileceği konusunda yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın bir diğer önemi de literatürdeki bu boşluğu dolduracak çalışmalar yapılabilmesi için karar stratejileri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide sosyal kaygı ve dürtüsellikğin aracı rolünün ilk defa araştırılması bakımında öncü bir nitelik taşıması olabilir.

BÖLÜM I

GENEL BİLGİLER

1.1. Karar Verme Davranışı ve Süreci

Karar verme davranışı genel olarak bir problem çözme yöntemi olarak görülse de birçok alternatif arasından uygun olan bir tanesini seçme davranışı olarak da tanımlanabilmektedir. Bu sebeple, karar verme davranışı bireylerin hayatı boyunca süregelen ve kaçınılmaz bir süreçtir (Öztürk, Kutlu ve Atlı, 2011).

Verimli bir karar verme süreci gerçekleştirebilmek için mevcut durumdaki ihtiyacın en iyi şekilde karşılanabilmesi, en yüksek faydanın sağlanabilmesi ve en düşük çabanın (zaman, işçilik, para vb. bakımdan) harcanması hedeflenmektedir (Yates ve Estin, 1998). Bu mevcut durumda en yüksek faydanın sağlanacağı alternatifi seçmek için gerekli olan şey ise çoğu zaman bir eylem, kelime, cümle ya da bunların bazı kombinasyonlarını seçip ortaya koymaktır (Damasio, 1995).

Tatlılıoğlu'na göre (2014) karar verme süreci bireyin karar verme ihtiyacı duymasıyla başlamaktadır. Adair (2017) karar verme sürecinde kullanılan adımları beş kategoriye ayırmıştır. Öncelikle problem tanımlanmalı ve amaç belirlenmelidir. Daha sonra bu süreçte gerekli olabilecek bilgiler toplanmalıdır. İlk iki adım gerçekleştikten sonra yapılması gereken üçüncü adım ise seçeneklerin değerlendirilmesi, olası alternatiflerin çeşitli boyutlarıyla incelenmesi, bir seçenek elzem değilse onun listeden çıkartılması veya 'olsa iyi olurdu' kategorisinden seçeneklerin listeye eklenmesidir. Dördüncü adım bu seçenekler içinden en verimli olan kararı seçmektir. Son adım ise verilen kararın işleme koyulması ve sonuçların değerlendirilmesi olarak belirtilmiştir.

Carroll (1980), bir karar verme davranışı gerçekleştirilirken bunu etkileyen birçok faktörün ortaya çıktığını ifade etmiştir (akt., Ersever, 1996). Karar verme davranışı eğitimle elde edilip geliştirilen bir beceridir ve ebeveynler bu eğitim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile ortamı karar verme yeteneğinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Brown ve Mann, 1990). Özkan, Gündoğan ve Eldeleklioğlu (2018) bireysel ilgiler, toplumsal değerler, kültür ve psikolojik durumların karar verme sürecinde etkili olan diğer faktörler olduğunu belirtmişlerdir. Bütün bu etki eden faktörlere bağlı olarak bireyler karar verirken farklı karar stratejilerine başvururlar (Ersever, 1996; Payne, Bettman ve Johnson, 1993).

1.1.1. Karar Verme Stratejileri

Bireyler bazen yukarıda bahsedildiği gibi konuyla ilgili toplanan bilgilerden yararlanarak dengeli bir karar verme stratejisi kullanırken, bazen de mevcut olan bilgileri değerlendirmeden karar verebilirler (Öztürk ve ark., 2011). Yani, karar verme sürecinde kullanılan stratejiler önceden planlanarak uygulanabileceği gibi, bir kararla karşı karşıya kalındığında da karar verilebilir. Çünkü karar verme stratejileri, gerektirdikleri çaba ve verimlilikleri açısından çeşitlilik gösterir (Payne ve ark., 1993).

İlk olarak Dinkagle (1969) bazı karar verme stilleri saptamıştır. Bunlar; *a. İçtepisel*; anlık karar verme, *b. Kaderci*; kararı çevresel olaylara bırakma, *c. Boyun eğici*; başkalarının önerilerine veya planlarına uyarak karar verme, *d. Erteleyici*; problemi/kararı askıya alma, *e. Kendine eziyet edici*; seçenekler hakkında çok fazla bilgi toplayıp zaman harcama ve kararsız kalma, *f. Plan yapıcı*; seçenekleri sistematik olarak inceleme ve fırsatlar arasında bir denge oluşturma, *g. Sezgisel*: karar sürecinde kısmen mistik ve bilinçdışı güdülere ağırlık verme, *h. Donup kalma*: karar verme

sorumluluğunu hissedip ona yaklaşıp enerjiyi bulamama şeklinde sıralanabilir (akt., Tatlılıoğlu, 2014).

Ülkemizde ilk defa Kuzgun tarafından 1992 yılında karar stratejileri ölçeği geliştirilmiştir (Eldeleklioğlu, 1996). Bu çalışmada da Kuzgun tarafından geliştirilen ve güncellenen karar stratejileri ölçeği kullanılmıştır. Bu karar stratejileri; mantıklı karar verme, içtepsel karar verme, bağımsız karar verme ve kararsızlık şeklindedir. Mantıklı karar verme, seçenekler hakkında bilgi toplama ve her seçeneğin avantajlarını ve dezavantajlarını tartma; içtepsel karar verme, seçenekler üzerinde düşünmeden içten geldiği gibi karar verme; bağımsız karar verme, kendi başına karar verme; kararsızlık ise verdiği kararları sık sık değiştirme şeklinde tanımlanmıştır (Eldeleklioğlu, 1996).

1.1.2. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler

Ersever (1996), verilmiş olan bir kararın niteliğinin, karar veren bireyin içinde bulunduğu durumun özelliklerine ve bireyin yaşına göre değişebileceğini belirtmiştir. Bireyler karar verirken kendi yaşam tecrübelerine, bilgilerine, değerlerine ve ihtiyaçlarına göre bir tercih yaparlar (Tatlılıoğlu, 2014).

Yukarıda anlatılanlara ek olarak ayrıca, duyguların da karar verme sürecinde uyumlu bir rol oynadığı görülmektedir (Bechara, Damasio ve Damasio, 2000; Dalglish ve Lawrence, 2006; Dunn, Dalglish ve Lawrence, 2006). Bu durum her ne kadar bireysel farklılıklardan kaynaklı ve bağımsız görünse de alınan kararlar çoğunlukla farklı kültürel değerler, sosyal olanaklar, çevresel ve toplumsal faktörlerin etkilerine de açıktır (Tatlılıoğlu, 2014; Yi ve Park, 2003).

1.2. Ebeveyn Tutumları

Ebeveynlik, bir çocuğun çeşitli yaş dönemlerinden geçtiği süreç boyunca çocuğu etkileyen bir yetişkinin birçok farklı davranışını içeren oldukça karmaşık bir faaliyettir (Darling, Lamborn, Dornbusch ve Steinberg, 1992).

Ebeveynlik stilleri üzerine yapılan ilk deneysel çalışmalar, ebeveynlik boyutlarının iki-uçlu olmasına odaklanmıştır. Bu uçların, duygusal sıcaklık–düşmanlık ve mesafe–dahil olma (Baldwin, 1948); sevgi–düşmanlık ve özerklik–kontrol (Schaefer, 1959) şeklinde olduğu görülmektedir. Ancak Baumrind’in (1967) yenilikçi çalışması ve sonrasında Maccoby ve Martin’in (1983) bu konuda güçlü bir teorik çerçeve yaratmasıyla birlikte, ebeveyn tutumları çalışmalarının modern tipolojik perspektifi yeniden şekillenmiştir. Bu tipolojilerin en çok bilinenlerinden biri, ebeveynlerin ‘yanıt verme’ ve ‘talepkarlık’ tutumlarının etkileşimine dayanmaktadır. Burada yanıt verme olarak bahsedilen tutum duygusal sıcaklık, ebeveyn–çocuk etkileşimlerinde karşılıklılık, kabul, açık iletişim ve bağlanmayı kapsarken; talepkarlık olarak bahsedilen tutum ise doğrudan yüzleşmeler, izleme, tutarlı ve koşullu bir disiplini kapsamaktadır. Bu iki-ucun farklı seviyelerinin bir araya gelmesiyle dört farklı ebeveynlik stili ortaya çıkmaktadır. Bunlar otoriter, demokratik, izin verici ve kayıtsız ebeveyn tutumlarıdır (Gralewski ve Jankowska, 2020).

Yukarıda bahsedilen, bu dört temel ebeveynlik tutumunun haricinde, araştırmacılar özellikle Batı’da nadir görülen ancak Türkiye’de yaygın olan farklı bir tür ebeveynlik tutumu daha tespit etmişlerdir. Bu da aşırı koruyucu ebeveyn tutumudur (Şahin-Sak ve Savaşlı, 2019). Bahsedilen temel ebeveyn tutumu boyutlarının görülme sıklığı kültürlere göre çeşitlilik göstermektedir. Türkiye kültüründe en sık rastlanan

boyut aşırı koruyucu tutumken en az rastlanan boyut ise izin verici tutumdur (Gözegir, 2020).

Bu çalışmada, yukarıda sözü edilen kültürel farklılıkları da kapsayacak şekilde, kullanılmış olan ebeveyn tutumları otoriter, demokratik ve koruyucu ebeveyn tutumlarıdır.

1.2.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik ebeveyn tutumu sıcaklık ve disiplin ile karakterize bir tutumdur. Ebeveynler çocuğa karşı kabullenicidir ve davranışların kontrolünü sağlarlar; ancak çocuk üzerinde psikolojik hâkimiyet kurmazlar. Gerçek dünyadaki zorluklarla yüzleşmek için donanımlı, daha mutlu ve duygusal olarak daha sağlıklı çocuklar yetiştirmeyi hedeflerler (Brosnan, Kolubinski ve Spada, 2020). Bu hedef doğrultusunda aile içinde sağlıklı bir iletişim kurulmaktadır; çocuğun özerklik geliştirmesine yardımcı olabilmek amacıyla duygusal destek verilirken aynı zamanda disiplinli bir ortamda çocuğun belirli hedeflere ulaşabilmesi beklenmektedir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010). Aile içi ortamda ebeveynlerin davranışları birbirleri ile tutarlı ve karardır, iletişim kanalları sıcak ve güven vericidir. Bireysellik teşvik edilir, bağımsızlık önemlidir. Dolayısıyla çocuk bulunduğu ortamda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir (Erözkan, 2012). Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine her zaman saygı gösterilir. Aile bireyi olarak çocuğun da fikri önemlidir (Kaya ve ark., 2012).

Esnek ve sıcak demokratik ebeveyn tutumu bir çocuğun sosyal, bilişsel, ahlaki ve duygusal gelişiminde en yararlı tutum olarak kabul görmektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007).

1.2.2. Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Navaro'ya göre (1989), koruyucu ebeveyn tutumu sergileyen aileler çocuklarının zarar görmemesi için genellikle onların sorumluluk almasına izin vermezler ve çocukları aşırı bir kontrol ortamı içerisinde büyütürler. Bu ailelerde diğer insanlara karşı güvensizlik vardır. Çocukların yapabileceği pek çok şey ebeveynler tarafından yapılır. Dolayısıyla çocukların kendilerine yeter hale gelmesi ve kendilerine güvenmeleri engellenmiş olur (akt., Erözkan, 2012). Bu ebeveyn tutumuyla yetişen çocukların bağımlı, karar vermekte zorlanan, güvensiz, sosyal zorluklar yaşayan bireyler oldukları gözlenmiştir (Eldeleklioğlu, 1996; Erözkan, 2012; Kaya ve ark., 2012).

1.2.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter ebeveyn tutumu yüksek kontrol ve düşük kabulleniciliğin birleşmesiyle ortaya çıkan bir ebeveyn tutumudur (Mishra ve Kiran, 2018). Ebeveynler, kendi istekleri ve standartları doğrultusunda yetişmesi için çocuğa katı ve keskin kurallar koyar ve çocuklar bu kurallara uymak zorunda bırakılır. Ebeveynlerin isteklerinin dışına çıkmaması için çocuğa baskı yapılır, çocukla ikili iletişim kanalına girilmez. Kurallara ebeveynler hâkimdir (Erözkan, 2012). Bu tutumu sergileyen aileler, istenilen sonuca ulaşabilmek için genellikle cezalandırma yöntemini kullanırlar. Çocuğa sağlanan haklar en aza indirgenmiş durumdadır (Kaya ve ark., 2012). Çocuktan mutlak bir itaat beklenirken çocuk ihtiyacı olan yeterli duygusal destek ve ilgiyi ebeveynlerinden göremez (Sak, Şahin-Sak, Atlı ve Şahin, 2015).

Otoriter ebeveyn tutumuyla büyüyen çocukların özsayıgılarının düşük, genel kaygı düzeylerinin ve olumsuz değerlendirilme kaygılarının yüksek olduğu, uyum

sorunları yaşadıkları, sorunlarla baş edebilme becerilerinin düşük olduğu ve depresyona girme ihtimallerinin yüksek olduğu görülmektedir (Gralewski ve Jankowska, 2020; Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010; Thompson, Hollis ve Richards, 2003). Ayrıca, bu aile ortamında büyüyen çocukların sürekli korku ve kaygı içinde yaşadığı, arıca bu çocuklarda öfke gelişimi ve dışa yönelim sorunları gözlenmiştir (Snyder, Stoolmiller, Wilson ve Yamamoto, 2003).

Yukarıda bahsedilen bilgiler doğrultusunda, bireylerin yetişirken gördükleri ebeveyn tutumlarının onların davranışlarını şekillendirebildiği açıktır. Bireylerin pek çok davranışı da karar verme sürecini içerir. Dolayısıyla ebeveyn tutumlarının hangi karar verme davranışına ne şekilde etki edebileceği de incelemeye değer bir konudur.

1.3. Ebeveyn Tutumları ve Karar Verme Stratejileri

Öztürk, Kutlu ve Atlı'nın, (2011) lise öğrencilerinin karar verme stratejilerinin, yetiştirildikleri ebeveyn tutumlarıyla olan ilişkisini incelediği bir çalışmada, ebeveyn tutumlarının karar verme davranışı üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre demokratik, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu uygulayan ailelerin çocuklarının en çok bağımlı karar verdiği görülmüştür. Ancak bu durum araştırma yapılan örneklemin henüz bağımsız karar verme gelişim döneminde olmayan ergenlerden oluşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Karar verme davranışının problem çözme ile olan yakınlığı bilindiğinden bir başka çalışmanın sonuçları da ebeveyn tutumları ve karar verme davranışları arasındaki ilişkiyi incelerken önemli bir yol gösterici olabilir. Kaya, Bozaslan ve Genç (2012) ebeveyn tutumlarının bireylerin problem çözme becerisini etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Bu araştırmada kullanılan ebeveyn tutumları; demokratik, koruyucu ve

otoriter tutumlardır. Araştırmanın sonucuna göre ebeveyn tutumlarının problem çözme becerisini etkilediği ortaya konmuştur. Yapılan ileri incelemelerde, demokratik ebeveyn tutumuyla yetişen kişilerin problem çözme becerilerinin diğer ebeveyn tutumu ile yetişen kişilere göre çok daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İngiltere’de yapılan bir başka çalışmada ise ergenlerin okulu bırakma kararlarının ebeveyn tutumları ile olan ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, bireyin okulu bırakma kararında belli bir ebeveynlik stiline bu kararı önemli ölçüde etkileyebileceği bulunmuştur. Ergenlerin okulu bırakma kararının en önemli belirleyicilerinden birinin ailelerin izin verici ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu sergilemeleri olduğu bulunmuştur (Handanos ve Aktan, 2018).

Eldeleklioğlu’nun (1996) çalışmasında ebeveyn tutumları ve karar verme stratejileri detaylıca incelenmiştir. Bulgulara göre ebeveynlerinin tutumlarını demokratik olarak algılayan bireylerin mantıklı ve bağımsız kararlar verdikleri, ayrıca kararsız kalmadıkları bulunmuştur. Bu durum, bu ailelerde büyüyen çocukların fikirlerinin sorulması, kişiliğine önem verilmesi, aile içindeki iletişimin kararları nasıl etkilediğini gözlemlemesine olanak sağlaması ve dolayısıyla kendileri ile ilgili seçim yaparken cesaretlendirilmeleriyle ilişkilendirilerek açıklanabilir. Ebeveynleri koruyucu istekçi olan bireylerin ise kararsız kaldıkları veya içtepisel kararlar verdikleri bulunmuştur. Hatta çalışmanın genelinde gözlenen en yüksek ilişki, koruyucu-istekçi ailelerin çocuklarının kararsız kararlar verdiklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, koruyucu tutum gösteren ailelerin çocukların inisiyatif almasına müsaade etmemesi, çocukların evdeki süreçlere aktif katılım sağlayamamaları ve dolayısıyla karar verme becerilerinin gelişmemesiyle ilişkili olabilir. Ebeveynleri otoriter tutum sergileyen bireylerin ise içtepisel ve kararsız karar verme stratejilerini kullanırken, mantıklı karar

veremedikleri bulunmuştur. Otoriter ebeveynler çocuğun hareketlerini sık sık kontrol etmektedir; çocuğun bireyselliğine, kararlarına ve kişiliğine daha az saygı gösterilmekte bu da çocuğun özerkliğini engellemektedir. Böylece otoriter ailelerde yetişen bireylerin kararsızlıkları veya dürtüsel karar vermeleri anlam kazanmaktadır. Genel olarak bu araştırmanın bulgularına göre bireyselleşebilme, sosyal uyum, kendini kabul edebilme, mantıklı ve bağımsız kararlar verebilme açısından en uygun ortamın demokratik bir aile ortamı olduğu ortaya çıkmıştır (Eldeleklioğlu, 1996).

Literatürde ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişki yukarıda anlatıldığı şekilde yer almaktadır. Bu çalışmada ise ebeveyn tutumlarının karar stratejileri ile ilişkisi incelenirken sosyal kaygı ve dürtüsellik değişkenlerinin mevcut ilişkide aracılık etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, izleyen başlıklarda sosyal kaygı ve dürtüsellik literatürüne ilişkin kuramsal ve görgül bilgilere yer verilmiştir.

1.4. Sosyal Kaygı

Sosyal etkileşim, sosyal bir varlık olan insanlar için önemli bir ihtiyaç olduğundan mutluluk, başarı ve hayat tatmini büyük ölçüde bu ihtiyacın ne derece karşılandığı ile ilişkilidir (Sübaşı, 2007). Sosyal etkileşimi kısıtlayan önemli bir faktör sosyal kaygıdır. Sosyal kaygı, performans gerektiren veya kişilerarası bir durumda yoğun bir utanç ya da aşağılanma korkusu ile karakterize bir durumdur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014). Sosyal kaygı aşağılanma, yargılanma, değerlendirilme eleştirilme gibi duyguları ve otomatik olarak açığa çıkarabilecek sosyal etkileşimleri yaşamaktan korkmaktır. Sosyal kaygı ayrıca başkaları tarafından olumsuz

değerlendirme korkusu, yetersizlik hissi, mahcubiyet ve depresif duygulara yol açar (Erözkan, 2012).

Değerlendirme ile ilgili yaşanan korku ve kaygı hem gerçek yani yaşanabilecek, hem de henüz gerçekleşmemiş ya da beklenen durumlarda istenmeyen duygu, düşünce ve duyumlara sebebiyet verir. Bu istenmeyen deneyimlerin önüne geçebilmek veya onları kontrol edebilmek için sosyal kaygı yaşayan bireyler genellikle büyük çaba gösterir (Clark ve Wells, 1995; Hayes, Wilson, Strosahl, Gifford ve Follette, 1996).

Sosyal kaygı herhangi bir sosyal etkileşimden hemen sonra, öncesinde ya da sırasında; endişe, ruminasyon ve olumsuz duyguların yanı sıra rahatsızlık, titreme, kızarma ve terleme gibi somatik semptomlarla da ilişkili olduğundan bireyler için günlük yaşamlarında sorun olabilmektedir (Heiser, Turner, Beidel ve Roberson-Nay, 2009). Hinrichsen, Sheffield ve Waller (2007), yüksek düzeyde yaşanan sosyal kaygının, bireyin terkedilme inancı (önemli-ötekilerin duygusal destek sağlamaya devam edemeyeceğine yönelik bir inanç) ve duygusal ketleme inancıyla (onaylanmama ihtimaline karşı duyguların ifadesinin engellenmesi gerektiği inancı) ilişkili olduğunu bulmuştur. Dolayısıyla sosyal kaygılı utangaç insanların davranışları, riskten kaçınmak ve davranışları ketlemek ile karakterizedir (Lorian ve Grisham, 2010).

1.4.1. Sosyal Kaygıya Yönelik Güncel Yaklaşımlar

Yukarıda bahsedildiği gibi, sosyal kaygıyı anlamak için yapılan çalışmaların veya tedavi programlarının büyük bir çoğunluğu sosyal kaygı yaşayan kişiyi utangaç, çekingen, ketlenmiş ve riskten kaçınan bir birey olarak ele alır. Ancak bu stereotipik

görünüm, son zamanlarda yapılan çalışmalarla değişmiştir. Ortaya çıkan ve görünümü bu protoripten oldukça uzak olan yeni sosyal-kaygılı grup spesifik olarak agresif, dürtüsel ve yenilik arayan bireylerden oluşmaktadır (Kashdan ve McKnight, 2010). Bu duruma getirilebilecek bir açıklama, sosyal kaygı yaşayan bireyin o sırada atipik bir duygu düzenleme stratejisi olarak dürtüsel davranışlar sergilemesi şeklinde olabilir. Bu açıklamaya göre aslında ketlenme ve dürtüsellik temelde benzer bir işleve sahip olabilir ve ikisi de sosyal durumlardaki olumsuz etkilerden kaçınmayı sağlar (Van-Zalk, Tillfors ve Mörtberg, 2020). Baumeister, Gailliot, DeWall ve Oaten'ın (2006) sınırlı öz-düzenleyici kaynak teorisine göre, sosyal kaygı yaratan ortamdan kaçınamayan bireyin kendini kontrol etmesi için büyük ölçüde çaba harcaması gerekir. Ancak öz-kontrol kaynakları sınırlı olduğu için bu kaynakları tüketmek bireyde otomatik olarak dürtüsel davranışlar meydana getirmektedir. Dolayısıyla ketlenme ve dürtüsellik tamamen zıt davranışlar gibi görülse de, ikisinin gerçekleşmesinde benzer sebepler rol oynayabilir ve sosyal kaygılı birey bu iki davranışı da sergiliyor olabilir. Ancak tipik olarak ketlenmiş-sosyal kaygılı bireylerle karşılaştırıldığında sosyal kaygılı-dürtüsel bireylerin davranış kalıplarının daha olumsuz sonuçlara sebep olduğu bilinmektedir (Van-Zalk, Tillfors ve Mörtberg, 2020).

Sosyal kaygı ve dürtüsel eğilimleri yüksek olan bireylerin oluşturduğu örnekleme yapılan klinik çalışmalarda, yenilik arayışında olmayan yetişkinlerle kıyaslandığında bu bireylerdeki saldırganlık ve uyuşturucu kullanımı gibi riskli davranışların daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur (Kashdan, Elhai ve Breen, 2008; Kashdan, McKnight, Richey ve Hofmann, 2009; Lipton, Weeks, Daruwala ve De Los Reyes, 2016).

1.4.2. Sosyal Kaygı ve Karar Verme Stratejileri

Literatürde kaygı ve karar verme davranışları arasındaki ilişki incelenirken spesifik olarak sosyal kaygıya odaklanan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Sosyal kaygı bozukluğuna (SKB) sahip olan bireyleri örneklem olarak kabul eden bir çalışmada tedavi arayan SKB'li bireylerin kaçınmacı kararları incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, artan kaygı düzeyi ile birlikte kaçınmacı kararların da arttığı ortaya konmuştur (Pitting, 2015). Bu bulguyu destekler nitelikte, Hengen ve Alpers (2021), sosyal kaygısı yüksek olan bireylerin daha fazla kaçınmacı davrandıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca buna ek olarak, sosyal kaygısı yüksek ve düşük bireylerin risk alma davranışındaki farklılıkları incelemişler; kaygının sosyal ortamlarda risk alma davranışını etkilediğini bulmuşlardır. Ancak sosyal kaygısı yüksek olan bireylerin riskleri değerlendirirken her zaman işlevsiz davranmadığını da özellikle vurgulamışlardır (Hengen ve Alpers, 2021)

1.4.3. Sosyal Kaygı ve Ebeveyn Tutumları

Sosyal kaygı düzeyi değişkenlik gösteren lise öğrencileriyle yapılan nitel bir çalışmada, sosyal kaygı düzeyleri düşük ve yüksek olan öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının ne olduğu araştırılmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre, yüksek sosyal kaygı yaşayan öğrencilere göre sosyal kaygı düzeyi düşük öğrencilerin ebeveynlerinin tutumlarının demokratik olma oranı daha fazla, otoriter ve koruyucu olma oranlarının ise daha az olduğu görülmüştür (Erkan, 2002). Ebeveynler çocuklarına aşırı koruyucu bir tutumla yaklaşıyorsa çocuğun özerkliğini kaygı veya utangaçlıkla ilişkilendirmeyi öğrendiği bilinmektedir (Bögels, Oosten, Muris ve

Smulders, 2001). Dolayısıyla bu nitel çalışmanın bulguları, sosyal kaygısı daha yüksek olan bireylerin koruyucu veya otoriter bir ailede yetiştiği bulgularını desteklemektedir.

Aynı şekilde bu bulguları destekleyecek nitelikte, bir başka çalışmada anne-babalarının tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin sosyal kaygılarının daha düşük, akademik başarılarının ve problem çözme becerilerinin ise daha yüksek olduğu bulunmuştur (Kaya ve ark., 2012).

Yeme bozukluğu olan kişilerin sosyal fobi ve agorafobi geliştirmesinde ebeveyn tutumlarının rolünün incelendiği bir çalışmada sosyal kaygı, duygusal olarak kendilerini ketleyen ebeveynlik stili kullanan babalarla ilişkilendirilmiştir. Yani çocukları ile duygu paylaşma yeteneğinin eksikliği belli olan bir ebeveyn tutumu kullanan babaların çocuklarında sosyal kaygı daha fazla görülmüştür (Hinrichsen ve ark., 2007).

Başka bir çalışmaya göre demokratik baba figürüne sahip bireylerin otoriter ve izin verici baba figürüne sahip bireylerle kıyaslandığında daha düşük sosyal kaygı yaşadıkları, ayrıca izin verici baba figürüne sahip bireylerin ise yüksek sosyal kaygı yaşamaları bakımından diğer gruplardan önemli derecede farklılık gösterdikleri bulunmuştur. Buna ek olarak otoriter ebeveynlik stilini benimseyen anne-babaların çocuklarında sosyal kaygının artışı açıklayan anlamlı bir pozitif ilişki gözlenmektedir. Kısacası, ebeveyn tutumları arasında sosyal kaygının ortaya çıkması bakımından önemli farklılıklar vardır (Mishra ve Kiran, 2018).

1.5. Dürtüsellik

Dürtüsellik çok faktörlü bir yapıdır. Dürtüsellğin süregelen bir kişilik özelliği olduğu, ayrıca yaygın olarak tanımlanan iki davranışsal belirtisi olduğu

düşünülmektedir. Bunlar; hazzı erteleyememek ve tepkileri çevresel bağlama uyduramamaktır (Jakuszkowiak-Wojten, Landowski ve Wiglusz, 2015). Dürtüsellik araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan biri dürtüsellğin, potansiyel olumsuz sonuçlara rağmen dikkatin ödüle odaklanmış olması ve anında memnuniyet elde edebilmek için riskli davranışlar sergileme olasılığı ile ilişkilidir (Pihl ve Peterson, 1995). Moeller'in (2001) dürtüsellğin bilinçli ve planlı bir eylemin sonucunda ortaya çıkmadığı, aksine hızlı ve planlanmamış eylemlerin sonucunda ortaya çıktığı yönündeki görüşü de bu tanımları destekler niteliktedir. Ayrıca Moeller (2001), ayrıca dürtüsellğin bir yatkınlık davranışı olduğu; yani tek bir hareket özelinde değil davranış örüntüsü olduğunu belirtmiştir.

Bunlara ek olarak, Zuckerman ve Kuhlman (2000) dürtüsellğin, olumsuz duygulara karşı toleransın azaldığı ve duygusal olarak stresli zamanlar yaşandığında riskli davranışların artmasıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Dürtüsellğin davranışsal olarak yaygın olarak yansıdığı iki görünümü vardır; bunların ilki, hazzı geciktirememe yani büyük ve gecikmiş ödüller yerine hemen gelecek ancak küçük ödülleri seçme eğiliminde olmaktır. Diğer ise tepkileri ketlemede, yani tepkileri çevresel bağlama uydurmakta sıkıntı yaşamaktır. Bu durum, çevredeki uyaranların dikkatli bir şekilde kontrol edilmesini gerektiren durumlarda sık sık hatalara yol açar (Swann, 2002). Bu açıklamayı destekler nitelikte Gözegir (2020) de dürtüsellğin oldukça risk taşıyan bir eylem olduğu, böylece sıklıkla istenmeyen olaylara sebebiyet verebileceğini belirtmiştir.

Bireyin sahip olduğu dürtüsellik düzeyinin hayatını önemli şekillerde etkileyebileceği bilinmektedir. Dolayısıyla bu durum kişinin sahip olduğu pek çok özellikle de ilişkilendirilebilir. Bireylerin yetişirken gördükleri ebeveyn tutumlarının

davranışlarını etkilediği bilindiğine göre, bireylerin dürtüsellik düzeyleri ile bu ebeveyn tutumlarının nasıl etkileşime girebileceği de incelenmelidir.

1.5.1. Dürtüsellik ve Ebeveyn Tutumları

İlgili literatürde, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan bireylerde dürtüsellik davranışı ön planda olduğu için literatürde, dürtüsellik ve ebeveyn tutumu ilişkisi araştırılırken DEHB’li çocuklar ve onların ebeveynlerinin örneklem olarak kullanıldıkları çalışmalar ön plandadır. Bu çalışmalarda, DEHB’li çocukların ebeveynlerinin diğer çocukların ebeveynlerine göre daha fazla otoriter ve/veya ilgisiz tutuma sahip olduğu (Çakır, 2017; Uzun, Uçar ve Vural, 2019; Yousefia, Far ve Abdolahian, 2011); DEHB belirti düzeyi yüksek olan bireylerin ebeveynlerinde izin verici tutumların anlamlı derecede yüksek olduğu (Çolak, Bingöl, Usta ve Kılıç, 2020) bulguları elde edilmiştir. Dolayısıyla bu bulgulardan hareketle, demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında dürtüselliğin daha az görüleceği beklenebilir.

Ergenlerde dürtüsellik ve duygusal yeme arasındaki ilişki incelenirken ebeveyn tutumlarının rolünü araştıran bir çalışmada, yordayıcı değişken olan dürtüsellik ile aracı değişken olan anne-baba tutumu ölçeğinin alt ölçeklerinden; kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt ölçekleri arasında anlamlı bir korelatif ilişki bulunmuştur (Gözegir, 2020).

Evlat edinilen çocuklarla yapılan bir çalışmada ise, davranışsal problemlerin en önemli belirleyicilerinden birinin dürtüsellik ve dikkat eksikliği olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre otoriter ebeveyn tutumunun, daha çok davranışsal problem ortaya çıkmasındaki en önemli belirleyici olduğu ortaya konmuştur.

Dolayısıyla otoriter ebeveyn tutumu dürtüselliğin belirleyicisi olabilir (Salas, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2016).

1.5.2. Dürtüsellik ve Karar Verme Stratejileri

Dürtüselliğin çeşitli boyutları ve karar verme davranışı arasındaki bağlantıyı araştıran bir çalışmada, karar verme süreci Iowa Kumar Testi ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre dürtüselliğin, karar verme davranışının alt boyutlarından sadece önceden tasarlamama alt boyutuyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Zermatten, Linden, Acremont, Jermann ve Bechara, 2005).

Bir başka çalışmada, ‘sağlıklı’ bireylerden oluşan örneklem, çeşitli davranışsal karar verme süreçlerinde dürtüsellik puanları yüksek ve düşük olarak ikiye ayrılmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre, dürtüselliği yüksek olan katılımcıların dürtüselliği düşük olanlara kıyasla karar verme davranışlarında genel bir bozulma sergiledikleri bulunmuştur (Franken, Strien, Nijs ve Muris, 2008).

Dürtüsel bireylerin anlık ödüllere daha çok motive olmaları sebebiyle daha riskli tercihler yaptıkları bilinmektedir (Ertekin, 2019). Dürtüsellikteki ödül-ceza duyarlılığının bu riskli karar verme davranışı üzerindeki etkisini incelemek için yapılan bir çalışmada, dürtüselliği yüksek bireylerin seçenekleri değerlendirirken anında ödüle karşı daha meyilli oldukları ve seçimlerinin sonuçları olumsuz olduğunda bu sonuçlara karşı daha duyarsız oldukları bulunmuştur (Martin ve Potts, 2009).

Özetle, bireylerin dürtüsellik düzeyleri verdikleri kararları çeşitli şekillerde etkileyebilmektedir. Bununla beraber, genel ifade ile ebeveyn tutumlarıyla çocukların dürtüsellik düzeyinin ilişkili olabileceği; özelde ise demokratik ebeveyn tutumunun çocuğun dürtüsel davranışlarını yatıştırabileceği görülmektedir.

Literatürdeki bilgiler ışığında araştırmanın hipotezleri aşağıda yer almaktadır:

H1: Ebeveyn tutumu karar verme stratejisini yordar.

H1a: Demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı karar verme stili arasında pozitif korelasyon vardır.

H1b: Koruyucu ebeveyn tutumu ile kararsız karar verme stili arasında pozitif korelasyon vardır.

H1c: Koruyucu ebeveyn tutumu ile içtepisel karar verme stili arasında pozitif korelasyon vardır.

H1d: Otoriter ebeveyn tutumu ile kararsız karar verme stili arasında pozitif korelasyon vardır.

H1e: Otoriter ebeveyn tutumu ile içtepisel karar verme stili arasında pozitif korelasyon vardır.

H2: Ebeveyn tutumu sosyal kaygıyı yordar.

H2a: Demokratik ebeveyn tutumu ile sosyal kaygı düzeyi arasında negatif korelasyon vardır.

H2b: Koruyucu ebeveyn tutumu ile sosyal kaygı düzeyi arasında pozitif korelasyon vardır.

H2c: Otoriter ebeveyn tutumu ile sosyal kaygı düzeyi arasında pozitif korelasyon vardır.

H3: Ebeveyn tutumu dürtüsellığı yordar.

H3a: Demokratik ebeveyn tutumu ile dürtüsellik arasında negatif korelasyon vardır.

H3a: Otoriter ebeveyn tutumu ile dürtüsellik arasında pozitif korelasyon vardır.

H4: Sosyal kaygı karar verme stratejisini yordar.

H4a: Sosyal kaygı ile bağımlı karar verme stratejisi arasında pozitif korelasyon vardır.

H4b: Sosyal kaygı ile kararsız karar verme stratejisi arasında pozitif korelasyon vardır.

H4c: Sosyal kaygı ile içtepisel karar verme stratejisi arasında pozitif korelasyon vardır.

H5: Dürtüsellik karar verme stratejisini yordar.

H5a: Dürtüsellik ile mantıklı karar verme stratejisi arasında negatif korelasyon vardır.

H5b: Dürtüsellik ile içtepisel karar verme stratejisi arasında pozitif korelasyon vardır.

H6: Ebeveyn tutumu ile karar verme ilişkisinde sosyal kaygı aracı rol oynar.

H7: Ebeveyn tutumu ile karar verme ilişkisinde dürtüsellik aracı rol oynar.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli etik kurul onayı Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Değerlendirme Komisyonu tarafından verilmiştir (bkz. Ek 1: Etik Kurul Onayı). Etik kurul onayının ardından çevrimiçi ortamda basit rastgele örnekleme yöntemi ile Kasım 2021’de başlanan veri toplama süreci Mayıs 2022’de tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında yaşları 18 ile 25 arasında değişen üniversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Araştırmaya katılım, bilgilendirilmiş onam sonrası gönüllülük esasına göre gerçekleşmiştir (bkz. Ek 2: Bilgilendirilmiş Onam Formu). Araştırmaya 547 üniversite öğrencisi katılmıştır. Ancak 243 öğrenci araştırmanın %85’ini tamamlamadığından verisi analize dahil edilmemiştir. On yedi katılımcı ölçekleri okumadan cevapladıkları; otuz beş katılımcı ise yaş kriterinin dışında kaldıkları için analiz dışı bırakılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 189 kadın (% 75.0), 60 erkek (% 23.8) ve 3 diğer (% 1.2) olmak üzere toplam 252 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Örneklem yaş ortalaması 21,55’tir (SS = 1,96). Çalışmanın örnekleminin genel özelliklerine ilişkin betimleyici analizler Tablo 2.1.’de verilmiştir.

Tablo 2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Sıklık ve Yüzde Değerleri

Değişkenler		N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	189	75,0
	Erkek	60	23,8
	Diğer	3	1,2
	Belirtmek istemiyorum	-	-
Anne Eğitim	Okuma yazma var	10	4,0
	İlkokul / Ortaokul mezunu	67	26,6
	Lise mezunu	80	31,7
	Üniversite mezunu	86	34,1
	Yüksek Lisans / Doktora	9	3,6
Baba Eğitim	Okuma yazma var	4	1,6
	İlkokul / Ortaokul mezunu	61	24,2
	Lise mezunu	73	29,0
	Üniversite mezunu	95	37,7
	Yüksek Lisans / Doktora	19	7,5
Çalışma Durumu	Evet	40	15,9
	Hayır	212	84,1
Eğitim Durumu	Lise	17	6,7
	Lisans	209	82,9
	Yüksek Lisans/Doktora	26	10,3
Birlikte Yaşadığı Kişi	Yalnız	41	16,3
	Ailem	154	61,1
	Arkadaşlarım	38	15,1
	Eşim / Sevgilim	19	7,5
Geçmişte Psikolojik Tanı	Evet	57	22,6
	Hayır	195	77,4
Güncel Psikolojik Tanı	Evet	30	11,9
	Hayır	222	88,1
İlaç Kullanımı	Evet	17	6,7
	Hayır	235	93,3
Psikoterapi / Danışmanlık	Hiç almadım	153	60,7
	Geçmişte aldım	83	32,9
	Şu an alıyorum	16	6,3

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcılara ilişkin temel özelliklerin belirlenmesi için Demografik Bilgi Formu; temel değişkenlere ilişkin ölçümler için de Karar Stratejileri Ölçeği), Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği-Kısa Formu kullanılmıştır.

2.2.1. Aydınlatılmış Onam Formu

İlgili form, araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır. Araştırmacı hakkında genel bilgi, araştırmanın amacı ve süresi, katılımcıdan beklenenler ve katılımcı hakları konusunda bilgileri içermektedir (Ek 2).

2.2.2. Demografik Bilgi Formu

Bu araştırmada demografik bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcılara cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kiminle yaşadığı, nörolojik ve psikiyatrik tanı alıp almadığı, aldıysa bu tanının öyküsü, düzenli kullanılan ilaçlar, anne-babanın eğitim durumu ve nörolojik ve psikiyatrik hastalık öyküsü konularına ilişkin çeşitli sorular sorulmuştur. Demografik Bilgi Formu Ek 3’de bulunmaktadır.

2.2.3. Karar Stratejileri Ölçeği

Karar stratejileri ölçeği Kuzgun (1993) tarafından bireylerin karar verme stratejilerini ölçmek için geliştirilmiştir. Bu ölçek, karar verme türlerini belirlerken dört boyutu ele almıştır. Bunlar mantıklı karar verme (karar verirken bütün seçenekleri dikkatle inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz taraflarını değerlendirme), içtepisel karar verme (seçenekler üzerinde fazla düşünmeden o an istenilen seçeneğe hızlıca yönelme), bağımsız karar verme (karar verirken kendi

iradesine sadık kalma) ve kararsız karar verme (verdiği kararları değiştirmek istemek ve kararlardan memnun olamamak) alt boyutlarıdır. Her alt ölçekte 10 madde olmak üzere toplam 40 maddelik olan bu ölçek 4'lü Likert tipinde hazırlanmıştır.

Katılımcıdan ölçeği cevaplarırken her madde için kendisine en uygun ifadeyi seçmesi istenmektedir (1: Hiçbir zaman, 2: Bazen, 3: Sıklıkla, 4: Her zaman).

Karar Stratejileri Ölçeği'nin güvenirliğini belirlemek için Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Bu alfa değerleri; mantıklı .72, kararsız .70, bağımlı .55, içtepesel .74 olarak bulunmuştur (Kuzgun, 1993). Bu çalışmada ise Karar Stratejileri Ölçeği'nin mantıklı karar verme alt boyutu için Cronbach alfa katsayısı .77, kararsız karar verme alt boyutu için .81, bağımlı karar verme alt boyutu için .75 ve içtepesel karar verme alt boyutu için ise .70 olarak bulunmuştur.

2.2.4 Ebeveyn Tutumları Ölçeği

Bu çalışmada kullanılan Ebeveyn Tutumları Ölçeği Kuzgun tarafından (1972) geliştirilip Eldeleklioğlu (2005) tarafından revize edilmiştir. Ölçekte; demokratik, otoriter ve koruyucu olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. Demokratik ve koruyucu ebeveyn tutumları alt boyutlarında 15'er soru, otoriter ebeveyn tutumu alt boyutunda ise 10 soru olmak üzere, ölçek toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilmektedir. Dereceleme; "Hiç uygun değil", "Çok az uygun", "Kısmen uygun", "Oldukça uygun" ve "Tamamen uygun" şeklindedir. Katılımcılardan her maddeyi okuyup, anne-babaları için en uygun ifadeyi işaretlemeleri istenmiştir.

Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları; demokratik tutum alt ölçek için .90, koruyucu tutum alt ölçek için .82 ve otoriter tutum alt ölçek için .79 olarak elde

edilmiştir (Kuzgun ve Bacanlı, 2005). Bu çalışmadaki Cronbach alfa katsayıları ise; demokratik ebeveyn tutumu için .94; koruyucu ebeveyn tutumu için .90 ve otoriter ebeveyn tutumu için .86 olarak bulunmuştur.

2.2.5. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği Heimberg, Horner, Juster, Safren, Brown, Schneier ve Liebowitz (1999) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, bireylerin sosyal durumlarda yaşadığı sosyal kaygı ve kaçınma davranışını ölçmeyi hedefleyen, öz bildirime dayalı bir ölçektir. Kaygıyı ve kaçınmayı değerlendiren 24 durum bulunmaktadır; bunların 12 tanesi sosyal etkileşime geçilen durumlardan (örn., çok iyi tanımadığı biriyle göz teması kurmak), 12 tanesi performans temelli durumlardan (örn., seyirci önünde konuşma yapmak) oluşmaktadır. Bu durumlarda hissedilen kaygı ve korkunun şiddetini belirtmeleri için katılımcıların ayrı ayrı iki duruma da 1 ve 4 arası puan vermesi beklenmektedir (1:Yok ya da çok hafif, 4:Şiddetli).

Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik sonuçlarını içeren orijinal çalışmada Cronbach alfa değerleri .92 ile .81 arasındadır. Ölçeğin orijinal çalışmadaki analizlerine sadık kalınarak Soykan, Özgüven ve Gençöz (2003) tarafından uyarlanan Türkçe formunun toplam Cronbach alfa değeri .98 olarak bulunmuş; alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri ise “Kaygı” için .96, “Kaçınma” için .95 olarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri .95, kaygı alt boyutu için .91 ve kaçınma alt boyutu için .89 olarak bulunmuştur.

2.2.6. Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BIS-11 KF)

Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BIS-11), Spinella (2009) tarafından geliştirilmiştir. Barratt Dürtüsellik Ölçeği kısaltılarak ve normatif çalışması yapılarak BIS-11 KF elde edilmiştir. Dürtüsellğin bireylerin davranışlarına yansıyan görünümünü değerlendiren 15 maddelik bir öz-bildirim ölçeğidir. Plan yapamama (PY), motor dürtüsellik (MD) ve dikkatte dürtüsellik (DD) olmak üzere üç alt boyuttan oluşur. Maddeler 4'lü likert tipi ölçek ile değerlendirilir (1: nadiren/hiçbir zaman, 2: bazen, 3: sıklıkla, 4: hemen her zaman/her zaman).

BIS 11 KF Türkçe'ye Tamam, Güleç ve Karataş (2013) tarafından uyarlanmıştır. Uyarlanan formun toplam Cronbach alfa değeri .82 olarak bulunmuş; alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri ise PY için .80, MD için .70 ve DD için .64 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada bulunan Cronbach alfa değerleri ise toplam puan için .85, PY için .76 MD için .60 ve DD için .84 olmuştur.

2.3. İşlem

Bu araştırma için Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Değerlendirme Komisyonu'ndan onay alınmıştır (Bkz. Ek 1).

Etik kurul onayının ardından, veriler çevrimiçi ortamda Qualtrics XM kullanılarak tek bir oturumda toplanmıştır. Katılımcılar Qualtrics XM üzerinden Bilgilendirilmiş Onam Formu ve Demografik Bilgi Formu'nu doldurduktan sonra Karar Stratejileri Ölçeği, Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu'nu her katılımcıya atanan rastgele sıralarda doldurmuşlardır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin istatistiksel analizi IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma analizleri 252 üniversite öğrencisinin verisi üzerinde yürütülmüştür. Veri analizine başlamadan önce, kayıp değerler ve uç değerler kontrol edilmiştir. Karar Stratejileri Ölçeği'nde 6, Ebeveyn Tutumları Ölçeği'nde 3 ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği'nde 7 kayıp veri, ortalama değer ile tamamlanmıştır (missing replace with mean). Verilerin parametrik istatistiğin temel sayıltısı olarak normal dağılım özelliği gösterip göstermediği Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov normal dağılım analizi ile incelenmiştir. Normal dağılım özelliği sergilemediği tespit edilen durumda basıklık ve çarpıklık değerleri dikkate alınmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ile +2 arasında yer aldığından normal dağılıma uygunluk sergilediği kabul edilerek analize devam edilmiştir (George ve Mallery, 2016).

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmada 252 kişinin veri analizi yapılmıştır. Katılımcıların %75'i kadın, % 24'ü erkek ve %1'i diğer cinsiyetlere aittir. Örneklemin yaş ortalaması 21.55'tir (SS = 1,96).

3.2. Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri

Karar Stratejileri Ölçeği, Ebeveyn Tutumları Ölçeği, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu'nun alt ölçek puanları için betimleyici istatistik analizleri yapılmıştır. Ölçeklerin puanlarına ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerlerine Tablo 3.1'de yer verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcıların Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistik Değerleri

	Değişkenler	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS
KSÖ	Mantıklı	252	15	36	25,61	3,94
	Kararsız	252	10	33	19,57	4,27
	Bağımlı	252	12	36	23,31	4,12
	İçtepisel	252	11	34	22,16	4,09
ETÖ	Demokratik	252	18	75	55,75	13,09
	Otoriter	252	10	48	22,67	8,23
	Koruyucu	252	15	72	35,68	11,78
LSKÖ	Kaygı	252	24	89	47,56	12,95
	Kaçınma	252	24	90	45,13	12,90
BIS-11 KF	Dikkatte dürtüsellik	252	5	20	9,84	2,86
	Plan Yapamama	252	5	17	9,02	2,46
	Motor Dürtüsellik	252	6	20	11,17	2,52

KSÖ: Karar Stratejileri Ölçeği, ETÖ: Ebeveyn Tutumları Ölçeği, LSKÖ: Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği, BIS-11 KF: Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu

3.3 Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analiz Sonuçları

Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasında elde edilen korelasyon katsayıları Tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Karar verme stratejilerinden mantıklı alt ölçeği yalnızca demokratik ebeveyn tutumuyla ilişki göstermiştir ($r = 0.219$, $p < 0.01$). Karar verme stratejilerinden bağımlı karar verme herhangi bir ebeveyn tutumu ile ilişki göstermemiştir. Kararsız ve içtepisel karar verme stratejileri demokratik ebeveyn tutumu ile negatif yönde bir ilişki gösterirken ($r = -0.143$, $p < 0.05$; $r = -0.148$, $p < 0.05$); koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir ($r = 0.287$ ile 0.358 , $p < 0.01$). Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği’nin hem kaygı hem kaçınma hem de toplam puanları, karar verme stratejilerinden kararsız ve bağımlı karar stilleri ile pozitif yönde anlamlı ilişki göstermiştir ($r = 0.265$ ile 0.462 , $p < 0.01$). Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği’nin hem kaygı hem kaçınma hem de toplam puanları, karar verme stratejilerinden içtepisel karar verme stili ile pozitif yönde ilişki göstermiştir ($r = 0.147$, $p < 0.05$; $r = 0.185$ ile 0.206 , $p < 0.01$). Yani bireylerin kararsızlığı, bağımlı veya dürtüsel kararlar verme davranışları arttıkça genel olarak sosyal kaygı düzeylerinde de bir artış olmaktadır. Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu’nun alt boyutlarından olan plan yapamama, motor dürtüsellik ve dikkatte dürtüsellik puanları ile toplam dürtüsellik puanları, karar stratejilerinden kararsız ve içtepisel karar stilleri ile pozitif doğrusal yönde bir ilişki göstermiştir ($r = 0.243$ ile 0.480 , $p < 0.01$). Plan yapamama, motor dürtüsellik, dikkatte dürtüsellik ve toplam dürtüsellik puanları, karar verme stratejilerinden mantıklı karar verme stili ile negatif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir ($r = -0.233$ ile -0.586 , $p < 0.01$). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa

Formu'nun alt boyutlarından plan yapamama, karar verme stratejilerinden bağımlı karar verme stili ile pozitif yönde doğrusal bir ilişki gösterirken ($r = 0.192$, $p < 0.01$), motor dürtüsellik, bağımlı karar verme stili ile negatif yönde doğrusal bir ilişki göstermiştir ($r = -0.132$, $p < 0.05$). Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği'nin kaygı ve kaçınma alt boyutlarının puanı ile genel toplam puanları, otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumları ile pozitif doğrusal yönde bir ilişki göstermiştir ($r = 0.228$ ile 0.263 , $p < 0.01$); demokratik ebeveyn tutumuyla ise negatif yönde doğrusal ilişki göstermiştir ($r = -0.137$ ile -0.148 , $p < 0.05$). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu'nun alt boyutlarından motor dürtüsellik, dikkatte dürtüsellik ve toplam dürtüsellik puanları, ebeveyn tutumlarından koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile pozitif doğrusal ilişki göstermiştir ($r = 0.249$ ile 0.304 , $p < 0.01$). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu'nun plan yapmama alt boyutu ise koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile pozitif yönde doğrusal bir ilişki göstermiştir ($r = 0.171$, $p < 0.01$; $r = 0.162$, $p < 0.05$). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu'nun tüm alt ölçekleri ile genel toplamının puanları, demokratik ebeveyn tutumu ile negatif yönde bir ilişki göstermiştir ($r = -0.177$ ile -0.296 , $p < 0.01$).

Tablo 3.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları

	Mantıklı K.Stratejisi	Kararsız K.Stratejisi	Bağımlı K.Stratejisi	İçtepesel K.Stratejisi	Demokratik E.Tutuu	Koruyucu E.Tutumu	Otoriter E.Tutumu	Kaygı	Kaçınma	Sosyal Kaygı Genel Toplam	Plan Yapamama	Motor Dürtüsellik	Dikkatte Dürtüsellik	Dürtüsellik Genel Toplam
Mantıklı K.Stratejisi	1													
Kararsız K.Stratejisi	-,103	1												
Bağımlı K.Stratejisi	-,195**	,463**	1											
İçtepesel K.Stratejisi	-,353**	,385**	,043	1										
Demokratik E.Tutumu	,219**	-,143*	-,046	-,148*	1									
Koruyucu E.Tutumu	-,039	,287**	-,004	,327**	-,484**	1								
Otoriter E.Tutumu	-,085	,315**	,047	,358**	-,734**	,764**	1							
Kaygı	,025	,462**	,381**	,147*	-,137*	,260**	,239**	1						
Kaçınma	-,074	,314**	,265**	,206**	-,147*	,244**	,228**	,828**	1					
Sosyal Kaygı Genel Toplam	-,026	,406**	,338**	,185**	-,148*	,263**	,245**	,956**	,956**	1				
Plan Yapamama	-,586**	,243**	,192**	,331**	-,296**	,171**	,162*	,066	,117	,096	1			
Motor Dürtüsellik	-,233**	,258**	-,132*	,409**	-,177**	,249**	,270**	,023	,021	,023	,265**	1		
Dikkatte Dürtüsellik	-,352**	,319**	,076	,415**	-,186**	,275**	,294**	,053	,088	,074	,570**	,558**	1	
Dürtüsellik Genel Toplam	-,480**	,342**	,056	,480**	-,270**	,290**	,304**	,059	,094	,080	,753**	,754**	,897**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$

3.4. Aracılık Modeli ve Analizleri

Bu araştırmada ebeveyn tutumları ile karar stratejileri arasındaki ilişkide sosyal kaygı ve dürtüselliğin aracı rolünü analiz etmek amacıyla Hayes yaklaşımı temel alınmış; Process eklentisi ile SPSS’te veri analizleri yürütülmüştür (Hayes, 2018). Çalışmada ebeveyn tutumlarının üç alt boyutu (demokratik, koruyucu ve otoriter) yordayıcı değişken, karar stratejilerinin dört alt boyutu (mantıklı, kararsız, bağımlı, içtepisel) yordanan değişken, sosyal kaygı ve dürtüsellik düzeyleri ise aracı değişkenler olarak yer almaktadır.

3.4.1. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü

3.4.1.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü

Demokratik ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde sosyal kaygının aracı rolünün incelendiği aracılık testinin değerleri Tablo 3.3’te gösterilmiştir.

Tablo 3.3. *Tüm Katılımcılarda Demokratik Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R ²
A:Demokratik ET → Sosyal Kaygı → Mantıklı KS	.0660	.0186	.0294	.1026	12.6365	.2193	.0481
B:Demokratik ET → Sosyal Kaygı → Kararsız KS	-.0467	.0204	-.0869	-.0065	5.2418	.1433	.0205
C:Demokratik ET → Sosyal Kaygı → Bağımlı KS	-.0146	.0199	-.0538	.0246	.5407	.0465	.0022
D:Demokratik ET → Sosyal Kaygı → İçtepişel KS	-.0462	.0196	-.0848	-.0077	5.5848	.1478	.0219
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Demokratik ET → Sosyal Kaygı	-.2802	.1181	-2.3716*				
A:Demokratik ET → Mantıklı KS	.0663	.0188	3.5246***				
Sosyal Kaygı→ Mantıklı KS	.0011	.0100	.1088				
B:Demokratik → Kararsız KS	-.0277	.0190	-1.4569				
Sosyal Kaygı→ Kararsız KS	.0679	.0101	6.7446***				
C:Demokratik → Bağımlı KS	.0012	.0190	.0617				
Sosyal Kaygı→ Bağımlı KS	.0564	.0101	5.6083***				
D:Demokratik → İçtepişel KS	-.0385	.0195	-1.9700*				
Sosyal Kaygı→ İçtepişel KS	.0276	.0103	2.6660**				

*p < .05 **p < .01 ***p < .001

Demokratik ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 12,6365; p < 0.01, %95 GA = 0.0294 ~ 0.1026). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, mantıklı karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.3.'te A satırı). Demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır. (b = 0.0663, SE(b) = 0.0188, t = 3.5248, p < 0.05). Aracı rolündeki sosyal kaygının mantıklı karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir (b = 0.0011,

SE(b) = 0.0100, $t = 0.1088$, $p > 0.05$). Dolayısıyla bu ilişkide bir aracılık etkisinden söz edilemez.

Demokratik ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 5,2418$; $p < 0.05$, %95 GA = -0.0869 ~ -0.0065). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.3'te B satırı). Demokratik ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. ($b = -0.0277$, SE(b) = 0.0190, $t = -1.4569$, $p > 0.05$). Aracı rolündeki sosyal kaygının kararsız karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0679$, SE(b) = 0.0101, $t = 6.7446$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi ortadan kalktığı için sosyal kaygının bu ilişkide tam aracılık etkisi vardır.

Demokratik ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.5407$; $p > 0.05$, %95 GA = -0.0538 ~ 0.0246).

Demokratik ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve içtepsel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 5,5848$; $p < 0.05$, %95 GA = -0.0848 ~ -0.0077). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, içtepsel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.3'te D satırı). Demokratik ebeveyn tutumunun içtepsel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = -0.0385$, SE(b) = 0.0195, $t = -1.9700$, $p < 0.05$). Aracı rolündeki sosyal kaygının içtepsel karar verme

stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0276$, $SE(b) = 0.0103$, $t = 2.6660$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

3.4.1.2. Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü

Koruyucu ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde sosyal kaygının aracı rolünün incelendiği aracılık testi katsayı değerleri Tablo 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. *Tüm Katılımcılarda Koruyucu Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R^2
Koruyucu ET → Sosyal Kaygı → Mantıklı KS	-.0131	.0211	-.0547	.0286	.3829	.0391	.0015
Koruyucu ET → Sosyal Kaygı → Kararsız KS	.1039	.0219	.0607	.1471	22.4076	.2868	.0823
Koruyucu ET → Sosyal Kaygı → Bağımlı KS	-.0014	-.0626	-.0450	.0422	.0039	.0040	.0000
Koruyucu ET → Sosyal Kaygı → İçtepesel KS	.1136	.0208	.0727	.1545	29.9228	.3270	.1069
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Koruyucu → Sosyal Kaygı	.5527	.1280	4.3172***				
Koruyucu ET → Mantıklı KS	-.0116	.0220	-.5286				
Koruyucu ET → Kararsız KS	.0700	.0213	3.2888**				
Koruyucu ET → Bağımlı KS	-.0349	.0215	-1.6232				
Koruyucu ET → İçtepesel KS	.1039	.0214	4.8448***				

p < .01 *p < .001

Koruyucu ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.3829$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0547 \sim 0.0286$).

Koruyucu ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 22,4076$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.0607 \sim 0.1471$). Modelde yordayıcı değişken, koruyucu ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.4). Koruyucu ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0700$, $SE(b) = 0.0213$, $t = 3.2888$, $p < 0.05$). Aracı rolündeki sosyal kaygının kararsız karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0679$, $SE(b) = 0.0101$, $t = 6.7446$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Koruyucu ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.0039$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0450 \sim 0.0422$).

Koruyucu ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve içtepisel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 29,9228$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.0727 \sim 0.1545$). Modelde yordayıcı değişken, koruyucu ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, içtepisel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.4). Koruyucu ebeveyn tutumunun içtepisel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.1039$, $SE(b) = 0.0214$, $t =$

4.8448, $p < 0.001$). Aracı rolündeki sosyal kaygının içtepsel karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0276$, $SE(b) = 0.0103$, $t = 2.6660$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

3.4.1.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolü

Otoriter ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde sosyal kaygının aracı rolünün incelendiği aracılık testi katsayı değerleri Tablo 3.5’da gösterilmiştir.

Tablo 3.5. *Tüm Katılımcılarda Otoriter Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Sosyal Kaygının Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R^2
Otoriter ET → Sosyal Kaygı → Mantıklı KS	-.0405	.0302	-.0999	.0189	1.8033	.0846	.0072
Otoriter ET → Sosyal Kaygı → Kararsız KS	.1633	.0311	.1020	.2245	27.5253	.3149	.0992
Otoriter ET → Sosyal Kaygı → Bağımlı KS	.0237	.0316	-.0386	.0860	.5609	.0473	.0022
Otoriter ET → Sosyal Kaygı → İçtepsel KS	.1783	.0294	.1204	.2361	36.8669	.3585	.1285
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Otoriter ET → Sosyal Kaygı	.7344	.1842	3.9872***				
Otoriter ET → Mantıklı KS	-.0399	.0312	-1.2788				
Otoriter ET → Kararsız KS	.1189	.0300	3.9595***				
Otoriter ET → Bağımlı KS	-.0188	.0308	-.6102				
Otoriter ET → İçtepsel KS	.1657	.0302	5.4931***				

*** $p < .001$

Otoriter ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 1.8033$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0999 \sim 0.0189$).

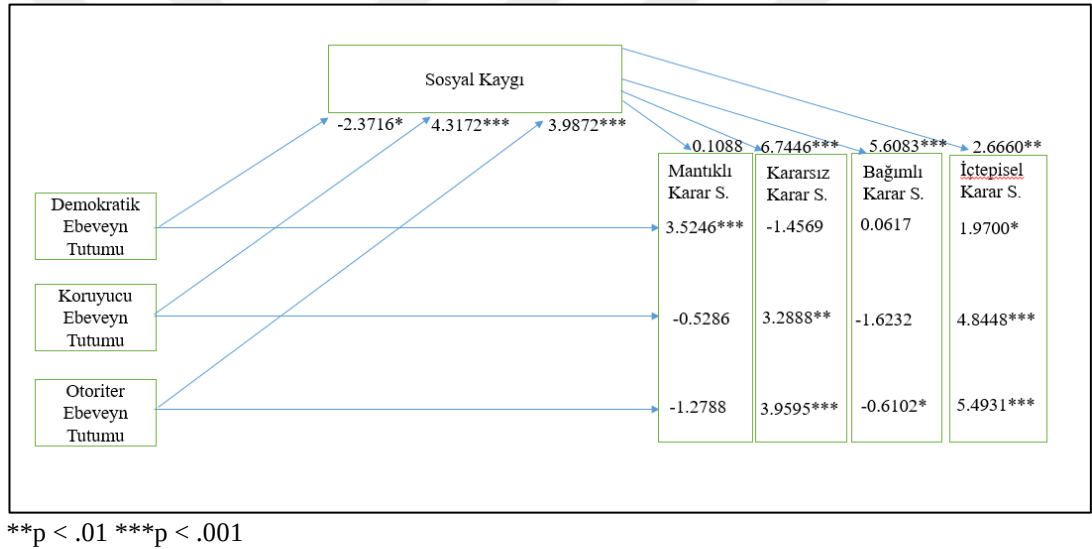
Otoriter ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 27,5253$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.1020 \sim 0.2245$). Modelde yordayıcı değişken, otoriter ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.5). Otoriter ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.1189$, $SE(b) = 0.0300$, $t = 3.9595$, $p < 0.001$). Aracı rolündeki sosyal kaygının kararsız karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0679$, $SE(b) = 0.0101$, $t = 6.7446$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Otoriter ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.5609$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0386 \sim 0.0860$).

Otoriter ebeveyn tutumu sosyal kaygı ve içtepişel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 36,8669$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.1204 \sim 0.2361$). Modelde yordayıcı değişken, otoriter ebeveyn tutumu; aracı değişken, sosyal kaygı ve yordanan değişken, içtepişel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.5). Otoriter ebeveyn tutumunun içtepişel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.1657$, $SE(b) = 0.0302$, $t = 5.4931$, $p <$

0.001). Aracı rolündeki sosyal kaygının içtepesel karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0276$, $SE(b) = 0.0103$, $t = 2.6660$, $p < 0.05$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Ebeveyn tutumları ile karar stratejileri arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracılık etkisine ilişkin modellere ait analizler sonucunda elde edilen bulgular, Şekil 1’de özetlenmiştir.

Şekil 1. Tüm Katılımcılarda Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasında Sosyal Kaygının Aracı Değişken Analizine İlişkin Özet Görseli

3.4.2. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri İlişkisinde Dürtüselliğin

Aracı Rolü

3.4.2.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Karar stratejileri

İlişkisinde Dürtüselliğin Aracı Rolü

Demokratik ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde dürtüsellik aracı rolünün incelendiği aracılık testi katsayı değerleri Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. *Tüm Katılımcılarda Demokratik Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüsellik Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R ²
Demokratik ET → Dürtüsellik → Mantıklı KS	.0660	.0186	.0294	.1026	12.6365	.2193	.0481
Demokratik ET → Dürtüsellik → Kararsız KS	-.0467	.0204	-.0869	-.0065	5.2418	.1433	.0205
Demokratik ET → Dürtüsellik → Bağımlı KS	-.0146	.0199	-.0538	.0246	.5407	.0465	.0022
Demokratik ET → Dürtüsellik → İçtepsel KS	-.0462	.0196	-.0848	-.0077	5.5848	.1478	.0219
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Demokratik ET → Dürtüsellik	-.1303	.0294	-4.4313***				
Demokratik ET → Mantıklı KS	.0291	.0173	1.6856				
Dürtüsellik → Mantıklı KS	-.2833	.0358	-7.9155***				
Demokratik → Kararsız KS	-.0180	.0201	-.8920				
Dürtüsellik → Kararsız KS	.2207	.0417	5.2940***				
Demokratik ET → Bağımlı KS	.0206	.0207	-.5130				
Dürtüsellik → Bağımlı KS	.0308	.0428	.7203				
Demokratik → İçtepsel KS	-.0062	.0180	-.3407				
Dürtüsellik → İçtepsel KS	.3076	.0374	8.2279***				

***p < .001

Demokratik ebeveyn tutumu dürtüsellik ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 12,6365; p < 0.01, %95 GA = 0.0294 ~ 0.1026). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, mantıklı karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.6). Demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı karar stratejisi üzerindeki

doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. ($b = 0.0291$, $SE(b) = 0.0173$, $t = 1.6856$, $p > 0.05$). Aracı rolündeki dürtüsellik mantıklı karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = -0.2833$, $SE(b) = 0.0358$, $t = -7.9155$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi ortadan kalktığı için dürtüsellik bu ilişkide tam aracılık etkisi vardır.

Demokratik ebeveyn tutumu dürtüsellik ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 5,2418$; $p < 0.05$, %95 GA = $-0.0869 \sim -0.0065$). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.6). Demokratik ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. ($b = -0.0180$, $SE(b) = 0.0201$, $t = -0.8920$, $p > 0.05$). Aracı rolündeki dürtüsellik kararsız karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.2207$, $SE(b) = 0.0417$, $t = 5.2940$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi ortadan kalktığı için dürtüsellik bu ilişkide tam aracılık etkisi vardır.

Demokratik ebeveyn tutumu dürtüsellik ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.5407$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0538 \sim 0.0246$).

Demokratik ebeveyn tutumu dürtüsellik ve içtepsel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 5,5848$; $p < 0.05$, %95 GA = $-0.0848 \sim -0.0077$). Modelde yordayıcı değişken, demokratik ebeveyn tutumu; aracı

değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, içtepisel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.6). Demokratik ebeveyn tutumunun içtepisel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($b = -0.0062$, $SE(b) = 0.0180$, $t = -0.3407$, $p > 0.05$). Aracı rolündeki dürtüsellüğün içtepisel karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.3076$, $SE(b) = 0.0374$, $t = 8.2279$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi ortadan kalktığı için dürtüsellüğün bu ilişkide tam aracılık etkisi vardır.

3.4.2.2. Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde Dürtüsellüğün Aracı Rolü

Koruyucu ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde dürtüsellüğün aracı rolünün incelendiği aracılık testi katsayı değerleri Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. *Tüm Katılımcılarda Koruyucu Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüsellik Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R ²
Koruyucu ET → Dürtüsellik → Mantıklı KS	-.0131	.0211	-.0547	.0286	.3829	.0391	.0015
Koruyucu ET → Dürtüsellik → Kararsız KS	.1039	.0219	.0607	.1471	22.4076	.2868	.0823
Koruyucu ET → Dürtüsellik → Bağımlı KS	-.0014	.0221	-.0450	.0422	.0039	.0040	.0000
Koruyucu ET → Dürtüsellik → İçtepisel KS	.1136	.0208	.0727	.1545	29.9228	.3270	.1069
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Koruyucu → Dürtüsellik	.1557	.0325	4.7959***				
Koruyucu ET → Mantıklı KS	.0366	.0193	1.9002				
Koruyucu ET → Kararsız KS	.0742	.0220	3.3657***				
Koruyucu ET → Bağımlı KS	-.0078	.0231	-.3359				
Koruyucu ET → İçtepisel KS	.0712	.0197	3.6176***				

***p < .001

Koruyucu ebeveyn tutumu dürtüsellik ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir (F = 0.3829; p > 0.05, %95 GA = -0.0547 ~ 0.0286).

Koruyucu ebeveyn tutumu dürtüsellik ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 22,4076; p < 0.001, %95 GA = 0.0607 ~ 0.1471). Modelde yordayıcı değişken, koruyucu ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.7). Koruyucu ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır (b = 0.0742, SE(b) = 0.0220, t = 3.3657, p < 0.05). Aracı rolündeki dürtüsellik kararsız karar verme stratejisi

üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.2207$, $SE(b) = 0.0417$, $t = 5.2940$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için dürtüselliğin bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Koruyucu ebeveyn tutumu dürtüsellik ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.0039$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0450 \sim 0.0422$).

Koruyucu ebeveyn tutumu dürtüsellik ve içtepisel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 29,9228$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.0727 \sim 0.1545$). Modelde yordayıcı değişken, koruyucu ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, içtepisel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.7). Koruyucu ebeveyn tutumunun içtepisel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.0712$, $SE(b) = 0.0197$, $t = 3.6176$, $p < 0.001$). Aracı rolündeki dürtüselliğin içtepisel karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.3076$, $SE(b) = 0.0374$, $t = 8.2279$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

3.4.2.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Karar Stratejileri İlişkisinde

Dürtüselliğin Aracı Rolü

Otoriter ebeveyn tutumu alt boyutunun karar verme stratejilerinin alt boyutları üzerindeki etkisinde dürtüselliğin aracı rolünün incelendiği aracılık testi katsayı değerleri Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. *Tüm Katılımcılarda Otoriter Ebeveyn Tutumu Alt Boyutunun Karar Stratejileri Üzerindeki Etkisinde Dürtüsellik Aracı Rolünün İncelenmesine İlişkin Aracılık Analizi Sonuçlarına İlişkin Özet Tablo*

% 95 GA							
Dolaylı Etkiler	Bootstrap Katsayısı	SH	Alt Limit	Üst Limit	F	β	R ²
Otoriter ET → Dürtüsellik → Mantıklı KS	-.0405	.0302	-.0999	.0189	1.8033	.0846	.0072
Otoriter ET → Dürtüsellik → Kararsız KS	.1633	.0311	.1020	.2245	27.5253	.3149	.0992
Otoriter ET → Dürtüsellik → Bağımlı KS	.0237	.0316	-.0386	.0860	.5609	.0473	.0022
Otoriter ET → Dürtüsellik → İçtepisel KS	.1783	.0294	.1204	.2361	36.8669	.3585	.1285
Doğrudan Etkiler	Katsayı	SH	t				
Otoriter ET → Dürtüsellik	.2332	.0463	5.0411***				
Otoriter ET → Mantıklı KS	.0323	.0279	1.1609				
Otoriter ET → Kararsız KS	.1206	.0315	3.8285***				
Otoriter ET → Bağımlı KS	.0166	.0332	.5009				
Otoriter ET → İçtepisel KS	.1165	.0281	4.1514***				

***p < .001

Otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik ve mantıklı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir (F = 1.8033; p > 0.05, %95 GA = -0.0999 ~ 0.0189).

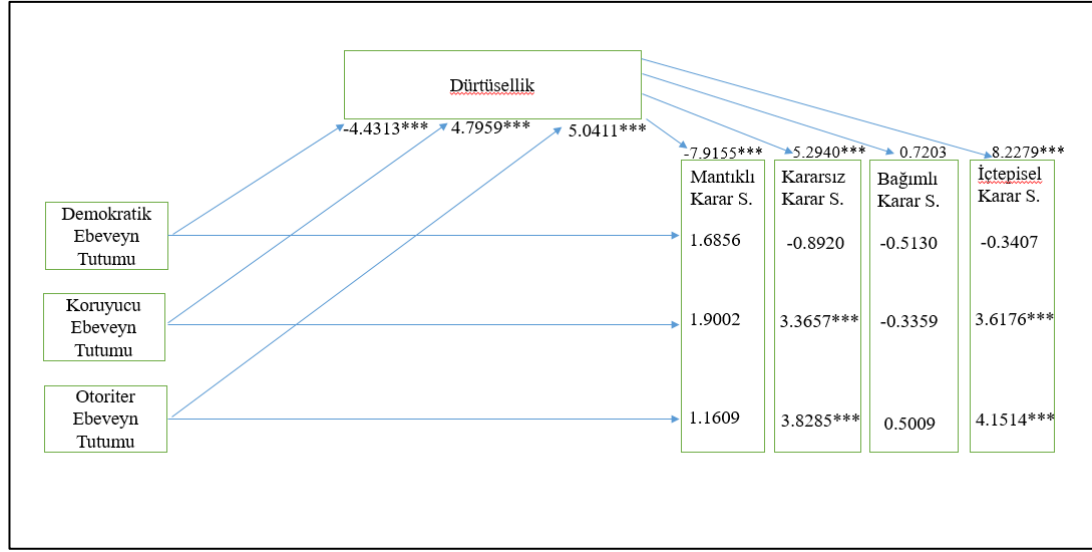
Otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik ve kararsız karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır (F = 27,5253; p < 0.001, %95 GA = 0.1020 ~ 0.2245). Modelde yordayıcı değişken, otoriter ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, kararsız karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.8). Otoriter ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır (b = 0.1206, SE(b) = 0.0315, t = 3.8285, p < 0.001). Aracı rolündeki dürtüsellik kararsız karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır (b = 0.2207, SE(b) = 0.0417, t =

5.2940, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik ve bağımlı karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F = 0.5609$; $p > 0.05$, %95 GA = $-0.0386 \sim 0.0860$).

Otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik ve içtepisel karar stratejisi arasında oluşturulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 36,8669$; $p < 0.001$, %95 GA = $0.1204 \sim 0.2361$). Modelde yordayıcı değişken, otoriter ebeveyn tutumu; aracı değişken, dürtüsellik ve yordanan değişken, içtepisel karar verme stratejisidir (bkz. Tablo 3.8). Otoriter ebeveyn tutumunun içtepisel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.1165$, $SE(b) = 0.0281$, $t = 4.1514$, $p < 0.001$). Aracı rolündeki dürtüsellüğün içtepisel karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($b = 0.3076$, $SE(b) = 0.0374$, $t = 8.2279$, $p < 0.001$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı etkisi azaldığı için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi aracılık etkisi vardır.

Ebeveyn tutumları ile karar stratejileri arasındaki ilişkide dürtüsellüğün aracılık etkisine ilişkin modellere ait analizler sonucunda elde edilen bulgular, Şekil 2’de özetlenmiştir.

***p < .001

Şekil 2. Tüm Katılımcılarda Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasında Dürtüsellik'in Aracı Değişken Analizine İlişkin Özet Görseli

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn tutumlarının kullandıkları karar stratejileri ile olan ilişkisinde sosyal kaygı ve dürtüsellik düzeylerinin aracılık ilişkilerini incelemektir. Bu bölümde öncelikli olarak katılımcıların algıladıkları ebeveyn tutumları ve kullandıkları karar stratejileri arasındaki korelasyon analizlerinin sonuçları literatürde daha önce yapılan çalışmaların bulguları doğrultusunda tartışılmıştır. Ardından, Ebeveyn Tutumları Ölçeği'nin alt boyutları (demokratik, koruyucu, otoriter) ile Karar Stratejileri Ölçeği'nin alt boyutları (mantıklı, kararsız, bağımlı, içtepesel) arasındaki ilişkide bireylerin Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ile ölçülen sosyal kaygı ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu ile ölçülen dürtüsellikğin aracı (mediatör) rolünü incelemek amacıyla yürütülen analizler literatür bulguları ışığında tartışılmıştır. Son olarak ise bu araştırma kapsamında, gelecekte yapılacak araştırmalara öneriler ve bu araştırmanın sınırlılıkları tartışılmıştır.

4.1. Korelasyon Analiz Sonuçlarının Tartışılması

4.1.1. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Karar Stratejileri Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada, ebeveyn tutumlarının alt boyutları ile karar stratejilerinin alt boyutları arasında yapılan korelasyon analizlerinin bulgularına göre, demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı karar stratejisi arasında anlamlı ve pozitif yönlü; demokratik ebeveyn tutumu ile kararsız ve içtepesel karar stratejisi arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Koruyucu ebeveyn tutumu ile kararsız ve içtepesel

karar stratejileri arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Benzer şekilde, otoriter ebeveyn tutumu ile kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Özetlemek gerekirse, demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirildiklerini düşünen bireylerin daha çok mantıklı karar verdikleri; kararsız kalma veya içtepsel kararlar verme olasılıklarının ise doğru orantılı olarak daha az olduğu söylenebilir. Ayrıca koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile yetiştirildiklerini düşünen bireylerin daha çok kararsız kaldıkları ve içtepsel kararlar aldıkları söylenebilir.

Demokratik ebeveyn tutumu sergilenen ailelerde, ebeveynler çocuklarına karşı kabullenicidir, onların davranışlarının kontrolünü sağlarlar fakat bunu yaparken çocuk üzerinde psikolojik hakimlik kurmazlar (Brosnan ve ark., 2020). Bu durumun bir sonucu olarak demokratik ebeveyn tutumu ile yetişen çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilmesi, hayatta karşılaşılabilecekleri zorlukları daha donanımlı bir şekilde çözebilecekleri beklenir. Demokratik ebeveyn tutumu görmüş bireylerin daha mantıklı kararlar alabilmesi; koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu görmüş bireylerin ise daha çok kararsız ve içtepsel kararlar almaları bu perspektiften bakınca anlam kazanmaktadır.

Literatür incelendiğinde, ebeveyn tutumları ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalar ile mevcut çalışmanın sonuçları büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir. Demokratik ebeveyn tutumu ile yetişen bireylerin daha sağlıklı bir karar mekanizmasına sahip olması ve diğer ebeveyn tutumları ile yetişmiş bireylerin hayatları için karar alma aşamasında daha az işlevsellik göstermesi beklendik bir sonuçtur.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulguların, ebeveyn tutumlarının anne ile babadan görülen ortak bir tutum olarak ele alınmış olması dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Başka bir deyişle, mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ebeveyn tutumu anne ve baba için ayrı ayrı ele alındığı durumda farklılaşabilir. Nitekim Eldeleklioğlu'nun (1996) alışmasında anne ve baba tutumları ayrı ayrı ölçülmüş; otoriter baba tutumu sadece kararsızlıkla ilişkili bulunmuşken otoriter anne tutumu hem kararsızlık hem içtepisel karar stratejisi ile ilişkili bulunmuştur. Buna ek olarak, aynı çalışmada demokratik anne ve baba tutumu bağımsız karar stratejisi ile de doğru orantılı bulunmuştur.

4.1.2. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada, ebeveyn tutumlarının alt boyutları ile sosyal kaygı düzeyi arasında yapılan korelasyon analizi bulgularına göre demokratik ebeveyn tutumu ile bireylerin sosyal kaygı düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon gözlenirken, otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir korelasyon gözlemlenmiştir. Kısacası, demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirildiğini düşünen bireylerin sosyal kaygı düzeyleri daha düşük; koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu ile yetiştirildiğini düşünen bireylerin sosyal kaygı düzeyi daha yüksektir.

Demokratik ebeveyn tutumu sergilenen ailelerde, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine her zaman saygı gösterilir ve ailenin bir ferdi olarak çocuğun fikri önemlidir (Kaya ve ark, 2012). Aile içi ortamda, ebeveynlerin davranışları birbirleri ile tutarlı ve kararlıdır, iletişim kanalları sıcak ve güven vericidir, bireysellik teşvik

edilir ve bağımsızlık önemlidir. Dolayısıyla çocuk bulunduğu ortamda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir (Erözkan, 2012). Bu tarz dinamikler, çocuğun sosyal ortamlara daha iyi hazırlanmasına ve kendini sosyal anlamda daha iyi ifade etmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu duruma zıt olarak, koruyucu ve otoriter ailelerde genel bir güvensizlik duygusu mevcuttur (Erözkan, 2012; Gralewski ve Jankowska, 2020). Otoriter ebeveyn tutumuyla büyüyen çocukların özsayıları düşük, genel kaygı düzeyleri ve olumsuz değerlendirilme kaygıları yüksektir (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Olumsuz değerlendirme kaygısı sosyal kaygının temel bileşenlerinden biridir. Bütün bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda demokratik ebeveyn tutumuya yetişen bireylerin sosyal kaygı düzeyleri düşük olurken koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu ile yetişen bireylerin sosyal kaygı düzeylerinin yüksek olması anlam kazanmaktadır.

Literatür incelendiğinde, ebeveyn tutumları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar ile mevcut çalışma tutarlılık göstermektedir. Erkan (2022), Kaya ve arkadaşları (2012) ve Mishra ve Kiran (2018) çalışmalarında demokratik ebeveyn tutumu ile düşük sosyal kaygı düzeyinin; koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu ile yüksek sosyal kaygı düzeyinin ilişkili olduğu göstermiştir. Buna ek olarak, Mishra ve Kiran (2018) anne ve baba tutumlarını ayrı ayrı ele almış; otoriter ve izin verici baba tutumunun yüksek sosyal kaygı ile ilişkili olduğunu ve demokratik baba tutumunun düşük sosyal kaygı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Hinrichsen ve arkadaşları (2017), çocukları ile kısıtlı duygu paylaşımı yapan babaların çocuklarında sosyal kaygı düzeyinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla literatürdeki bulgular ile mevcut çalışmanın bulgularının büyük ölçüde tutarlı olduğu söylenebilir.

4.1.3. Ebeveyn Tutumları Alt Boyutları ile Dürtüsellik Düzeyi Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada ebeveyn tutumları alt boyutları ile dürtüsellik düzeyleri arasında yapılan korelasyon analizinin bulgularına göre, demokratik ebeveyn tutumu ile dürtüsellik düzeyi arasında anlamlı ve negatif yönlü korelasyon gözlenirken; koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu ile dürtüsellik arasında anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon gözlenmiştir. Kısacası demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirildiklerini düşünen bireylerin dürtüsellik düzeyleri daha düşük; otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumu ile yetiştirildiklerini düşünen bireylerin dürtüsellik düzeyi daha yüksektir.

Literatür incelendiğinde, ebeveyn tutumları ile dürtüsellik düzeyi arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar ile mevcut çalışma tutarlılık göstermektedir. Yousefia ve arkadaşları (2011) ve Uzun ve arkadaşları (2019) dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların ailelerinde otoriter tutumun yaygın olduğunu bulmuşlardır. Başka bir deyişle, dürtüsellik, DEHB'nin önemli bir belirtisi olduğu için dürtüsellik yüksek olan çocukların ailelerinde otoriter ebeveyn tutumunun fazla olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Çakır (2017), DEHB'li çocukların ebeveynlerinin otoriter ve ilgisiz tutumlara sahip olduğunu göstermiştir. Yetişkin bireylerle yapılan bir çalışmada DEHB belirti düzeyi yüksek bireylerin izin verici ebeveyn tutumuna sahip olduğu görülmüştür (Çolak ve ark., 2020). Lise öğrencilerinin ebeveyn tutumları ile dürtüsellik düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada ise ebeveyn tutumlarından kabul/ilgi ve kontrol/denetleme alt boyutları ile dürtüsellik düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir korelatif ilişki olduğu gözlemlenmiştir (Gözegir, 2020). Kontrol/denetleme eksenindeki ebeveyn tutumu mevcut çalışmadaki otoriter ebeveyn tutumu ile benzerlik gösterdiğinden ilgili bulguların mevcut çalışmanın

bulguları ile uyumluluk gösterdiği görülmektedir. Katı ve tutarsız ebeveyn tutumu davranım bozukluğu gelişiminde ana etkenler arasındadır (Uzun ve ark.,2019). Bu bilgiye dayanarak otoriter ebeveyn tutumunun davranım bozukluğu sınırına gelmesi bile dürtüsellik seviyesinde bir artış meydana getireceği düşünülebilir. Ancak buna zıt olarak dürtüsellik düzeyi daha yüksek olan çocukların aileleriyle çatışma olasılığı da daha yüksek olabileceğinden, aile içi sürtüşmeler sonucunda çocuğa uygulanan ebeveynlik stilinin de demokratik stilden uzaklaşacağı düşünülebilir.

4.1.4. Karar Stratejileri Alt Boyutları ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada, karar stratejileri alt boyutları ile sosyal kaygı düzeyleri arasında yapılan korelasyon analizlerinin bulgularına göre sosyal kaygı düzeyi ile bağımlı, kararsız ve içtepsel karar verme stratejileri arasında anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon gözlenmiştir. Kısacası, bireylerin sosyal kaygı düzeyleri arttıkça bağımlı, kararsız veya içtepsel kararlar alma olasılıkları artmaktadır.

Literatür incelendiğinde sosyal kaygı bozukluğu tanısı almış kişiler ile yapılan bir çalışmada bireylerin kaçınmacı kararlar aldıkları bulunmuştur (Pitting, 2015). Benzer şekilde, sosyal kaygı belirtileri yüksek bireylerin yine kaçınmacı kararlar aldıkları ancak buna ek olarak risk içeren kararlar alma olasılıklarının da yüksek olduğu bulunmuştur (Hengen ve Alpers, 2021). Bu bulguyu destekler nitelikte, sosyal kaygı yaşayan bireylerin tek bir stereotipik görünüme sahip olmadığı, genel kanının aksine bir grup sosyal kaygılı bireyin de daha agresif, dürtüsel ve yenilik arayışı içinde olduğu ortaya konmuştur (Kashdan ve McKnight, 2010). Bu yeni kategorize edilen dürtüsel sosyal kaygılı grubun yukarıda bahsedilen özelliklere sahip olmasından dolayı

daha çok risk içeren kararlar alabildikleri gözlemlenmiştir (Kashdan ve ark, 2008; Kashdan ve ark., 2009; Lipton ve ark., 2016). Literatürde, sosyal kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin karar davranışları incelendiğinde mevcut çalışmadaki karar stratejilerine dair bulgularla paralellik görülmektedir. Risk içeren kararlar içtepisel karar stratejisiyle, kaçınmacı kararlar ise yapılarına göre kararsızlık ve bağımlı karar verme stratejisiyle ilişkili olabilir. Baumeister, Gailliot, DeWall ve Oaten'ın (2006) sınırlı öz-düzenleyici kaynak teorisine göre, sosyal kaygı yaratan ortamdan kaçınamayan bireyin kendini kontrol etmesi için büyük ölçüde çaba harcaması gerekir. Ancak öz-kontrol kaynakları sınırlı olduğu için bu kaynakları tüketmek bireyde otomatik olarak dürtüsel davranışlar meydana getirmektedir. Sosyal kaygı ve içtepisel karar stratejisi arasında çıkan pozitif korelasyon az önce bahsedilen teoriyle açıklanabilir; stereotipik sosyal kaygı görünümüne sahip olmayan bireyler, öz kontrol kaynakları kalmadığında içtepisel kararlara başvurabilirler.

Bunun tam tersi şekilde, stereotipik sosyal kaygı görünümüne sahip bireyler de öz kontrol kaynaklarını tükendiğinde işlevsel kararlar vermekte zorlanacakları için kararsız kalıyor ya da bağımlı karar stratejisine yöneliyor olabilirler.

4.1.5. Karar Stratejileri Alt Boyutları ile Dürtüsellik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bulgularında karar stratejileri alt boyutları ile dürtüsellik düzeyleri arasında yapılan korelasyon analizlerinin bulgularına göre yüksek dürtüsellik düzeyi ile kararsız ve içtepisel kararlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler gözlenirken; yüksek dürtüsellik düzeyi ile mantıklı karar verme stratejisi arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki gözlemlenmiştir. Dürtüsellik düzeyi yüksek olan bireylerin kararsız

kaldıkları veya içtepsel kararlar aldıkları; dürtüsellik düzeyi düşük olan bireylerin ise mantıklı kararlar aldıkları söylenebilir.

Literatür incelendiğinde dürtüsel bireylerin risk içeren kararları daha kolay aldıkları, ödül-ceza sistemine göre karar mekanizmalarının etkilendiği, anlık ve kısa süreli ödülleri uzun vadeli ödüllere tercih edebildikleri ve karar almadan önce tasarlama aşamasına yeterli süreyi ayıramayabildikleri gözlemlenmiştir (Franken ve ark., 2008; Martin ve Potts, 2009; Zermatten ve ark., 2005).

4.3. Aracılık Analizlerinin Tartışılması

4.3.1. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygının Aracı Rolünün Değerlendirilmesi

Bu araştırmada ana amaçlardan biri demokratik, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile mantıklı, kararsız, bağımlı ve içtepsel karar stratejileri arasındaki ilişkide bireylerin sosyal kaygı düzeylerinin aracı rolünün incelenmesidir. Bilinen kadarıyla literatürde belirlenen değişkenler arasındaki aracılık ilişkisini inceleyen başka bir araştırma yapılmamıştır. Ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişkileri gösteren çalışmalar mevcuttur (Brosnan ve ark., 2020, Eldeleklioğlu, 1996; Handanos ve Aktan, 2018; Öztürk ve ark., 2011). Buna ek olarak, ebeveyn tutumları ile bireylerin sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi (Erkan, 2002; Kaya ve ark., 2012; Mishra ve Kiran, 2018) ve sosyal kaygı düzeyleri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi (Hengen ve Alpers, 2021; Pitting, 2015) araştıran çalışmalar mevcuttur. Ebeveyn tutumları ile karar stratejileri ilişkisinde sosyal kaygının aracılık rolünü inceleyen bu çalışmanın bireylerin getirdiği arka plan ve kullandıkları karar verme stratejilerinin daha iyi anlaşılması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı karar stratejisi ilişkisinde sosyal kaygının tam aracılık etkisi olduğu bulunmuştur. Sosyal kaygı yaşayan bireyler, istenmeyen bu deneyimlerin önüne geçebilmek için büyük çaba gösterir (Clark ve Wells, 1995). Bu durumu kontrol etmeye çalışmak, kişilerin kullanacakları karar mekanizmalarını etkisi altına alabilir. Bu doğrultuda sosyal kaygı düzeyi ile mantıklı karar verme stratejisi arasındaki negatif yönlü ilişki anlam kazanır. Bu aracılık modelinde, demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı karar verme stratejisi üzerindeki doğrudan anlamlı etkisi sosyal kaygının işleme dahil edilmesi ile birlikte ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla, sosyal kaygının tam aracılık etkisi yaptığı anlaşılmaktadır. Mevcut bilgiler ışığında şu çıkarım yapılabilir; demokratik ebeveyn tutumu gören bireyler daha mantıklı karar verirler, ancak daha mantıklı kararlar vermeleri demokratik bir ailede yetiştikleri için sosyal kaygı düzeylerinin daha az olmasıyla ilişkilidir. Demokratik ailelerde çocuk bulunduğu ortamda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir ve kararlarını bağımsız alabilir (Erözkan, 2012). Literatür bilgisi ile mevcut bulgu birbirini açıklar niteliktedir. Son olarak, demokratik ebeveyn tutumunun sosyal kaygıyı olumsuz olarak yordadığı yani demokratik ailelerde yetişen bireylerin daha az sosyal kaygı yaşayacağı, bunula birlikte daha az sosyal kaygı yaşayan bireylerin daha mantıklı karar verme ihtimallerinin artacağı söylenebilir.

Demokratik ebeveyn tutumunun içtepsel karar stratejisi ile olan ilişkisinde sosyal kaygı kısmi aracılık etkisi göstermektedir. Demokratik ebeveyn tutumunun içtepsel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi, sosyal kaygının işleme dahil edilmesi ile birlikte ortadan kalkmamıştır fakat sosyal kaygının içtepsel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı olduğu için sosyal kaygının bu ilişkide kısmi bir

aracılık etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal kaygılı-dürtüsel prototipe sahip bireyler daha fazla riskli davranışlar sergilemektedir (Kashdan ve ark., 2008; Lipton ve ark., 2016). Dolayısıyla mevcut çalışmada bireylerin sahip olduğu sosyal kaygı düzeyi işleme dahil edildiğinde, kısmi de olsa, içtepisel karar verme davranışı üzerinde etkisinin olması anlam kazanmaktadır. Demokratik ebeveyn tutumuyla yetişmiş bireylerin içtepisel kararlar vermelerinde rol oynayan etkenlerinin bir kısmı yaşadıkları sosyal kaygı düzeyi ile ilişkilidir. Sosyal kaygı sadece ebeveyn tutumu ile açıklanmadığı için, demokratik ebeveyn tutumu ile yetişen bireylerin farklı sebeplerle sosyal kaygı yaşaması durumunda içtepisel kararlar alabileceği yönünde bir çıkarım yapılabilir. Demokratik ebeveyn tutumu sosyal kaygıyı negatif olarak yordar. Sosyal kaygı içtepisel karar stratejisini pozitif olarak yordar. Demokratik ebeveyn tutumuyla yetişen kişilerin çeşitli sebeplerle sosyal kaygı yaşaması durumunda içtepisel karar strateji kullanma olasılıkları artmaktadır.

Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının kararsız ve içtepisel karar stratejisi ile olan ilişkilerinde sosyal kaygı kısmi aracılık etki göstermektedir. Bu dört analizde de sosyal kaygının işleme dahil edilmesi ile birlikte yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki doğrudan anlamlı etkisi ortadan kalkmamıştır fakat sosyal kaygının yordanan değişken üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı olduğu için sosyal kaygının bu ilişkilerde kısmi aracılık etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Esnek ve sıcak demokratik ebeveyn tutumu bir çocuğun sosyal, bilişsel, ahlaki ve duygusal gelişiminde en yararlı tutum olarak kabul görmektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007). Karar stratejilerinden kararsız ve içtepisel karar stratejileri, mantıklı karar stratejisine göre daha az verimlidir (Eldeleklioğlu, 1996). Yani, bir çocuğun gelişiminde en yararlı kabul edilmeyen koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile en verimli kabul

edilmeyen kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasındaki ilişkilerde sosyal kaygının aracılık etkisinin olması beklendik bir durumdur. Koruyucu ebeveyn tutumunun içtepsel karar stratejisi ile olan ilişkisinde sosyal kaygının aracılık etkisinin kısmi olması şu şekilde açıklanabilir. Koruyucu ebeveyn tutumuyla yetişen bireylerin aldıkları içtepsel kararlar sonucunda bu kararlarının sorumluluklarını tamamen kendi başlarına alamamaları, onları korumaya ve desteklemeye eğilimli bir ailelerinin olması, olası sosyal kaygı durumlarında yaşadıkları kaygının etkilerini iyi izleyememeye sevk etmiş olabilir. Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları, bireylerin sosyal kaygı düzeylerini olumlu yönde yordar, dolayısıyla bu ailelerde yetişen bireylerin sosyal kaygı düzeyi daha yüksek olur ve bunun sonucunda, -sosyal kaygı da kararsız ve içtepsel karar stratejilerini olumlu şekilde yordadığı için- bu bireylerin kararsız ve içtepsel kararlar alma olasılıkları daha yüksek olmaktadır.

Literatürdeki bulgularla tutarlı olarak, mantıklı karar verme stratejisinin bulunduğu hiçbir analizde sosyal kaygı aracılık etkisi göstermemiştir. Hengen ve Alpers'in (2021) çalışmasında sosyal kaygı düzeyi düşük olan bireylerin daha az kaçınan ve risksiz kararlar almaları bu durumu açıklayabilir. Ayrıca yine literatür bulgularıyla uyumlu olarak kararsız ve içtepsel karar stratejilerinin kullanıldığı her analizde ise sosyal kaygının aracılık etkisinin olduğu görülmüştür. Bu bulgularla birlikte, literatüre yeni giren ve yukarıda bahsedilmiş olan sosyal kaygılı bireylerin standart fenotipinin dışındaki sosyal kaygılı-dürtüsel bireylerin varlığı birbirlerini destekler niteliktedir.

Sosyal kaygının ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişkilerde aracılık rolünü özetlemek gerekirse; bütün ebeveyn tutumlarının kararsız ve içtepsel karar stratejileri ile olan ilişkisinde sosyal kaygının kısmi aracılık etkisi vardır.

Yalnızca demokratik ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi ile olan ilişkisinde sosyal kaygının tam aracılık etkisi vardır.

4.3.2. Ebeveyn Tutumları ile Karar Stratejileri Arasındaki İlişkide Dürtüselliğin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi

Araştırmadaki ana amaçlardan diğeri ise demokratik, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile mantıklı, kararsız, bağımlı ve içtepsel karar stratejileri arasındaki ilişkide bireylerin dürtüsellik düzeylerinin aracı rolünün analiz edilmesidir. Yukarıda bahsedildiği şekilde, literatürde ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişkileri gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bunun yanında ebeveyn tutumları ile dürtüsellik (Çakır, 2017; Çolak ve ark., 2020; Gözegir, 2020; Salas ve ark., 2013; Yousefia ve ark., 2011;) arasındaki ilişkiyi ve dürtüsellik ile karar stratejileri (Franken ve ark., 2008; Martin ve Potts, 2009; Zermatten ve ark., 2005) arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Ancak bilğimiz dahilinde, literatürde ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda dürtüselliğin aracı rolü incelenmemiştir. Mevcut çalışmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı, kararsız ve içtepsel karar stratejileri ile olan ilişkisinde dürtüselliğin tam aracı etkisinin olduğu bulunmuştur. Bu aracılık modellerinde, demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı, kararsız ve içtepsel karar verme stratejileri üzerindeki doğrudan anlamlı etkisi dürtüselliğin işleme dahil edilmesi ile birlikte ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla dürtüselliğin tam aracılık etkisi yaptığı anlaşılmaktadır. Dürtüsellik düzeyi yüksek olan bireylerin dürtüsellik düzeyi düşük olanlara kıyasla karar verme davranışlarında genel bir bozulma mevcuttur

(Franken ve ark., 2008). Demokratik ebeveyn tutumu ile yetişen bireylerin kararsız karar stratejileri kullanmalarında dürtüsellik tam aracı rolünün olması bu şekilde açıklanabilir. Dürtüsellik karar verme davranışının önceden tasarlama aşamasındaki bir eksiklikle ilişkilidir (Zermatten ve ark., 2005). Demokratik ebeveyn tutumuyla yetişen bireylerin içtepsel kararlar alırken dürtüsellik düzeylerinin bu ilişkide tam aracılık etkisi gösteriyor olması, bu bulguyla birlikte anlam kazanmaktadır. Demokratik ebeveyn tutumu dürtüsellik düzeyini negatif olarak yordar. Dürtüsellik düzeyi de mantıklı karar stratejisini negatif olarak yordar. Demokratik tutumla yetişen bireylerin dürtüsellik düzeyi az olmaktadır, bunun sonucunda daha mantıklı kararlar aldıkları söylenebilir. Buna ek olarak, dürtüsellik düzeyi kararsız ve içtepsel karar verme stratejilerini olumlu olarak yordadığından ve demokratik ebeveyn tutumuyla yetişen bireylerin dürtüsellik seviyeleri az olduğundan kararsız ve içtepsel kararlar alma olasılıkları daha düşüktür.

Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının kararsız karar stratejisi ile olan ilişkisinde sosyal kaygının kısmi aracılık etkisinin olduğu bulunmuştur. Bu aracılık modellerinde, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan anlamlı etkisi, dürtüsellik işleme dahil edilmesi ile birlikte ortadan kalkmamıştır. Fakat dürtüsellik kararsız karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi (aracının yordanan değişken üzerindeki etkisi) anlamlı olduğu için dürtüsellik bu ilişkilerde kısmi aracılık etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Eldeleklioğlu'nun (1996) çalışmasında gözlenen en anlamlı ilişki koruyucu ebeveyn tutumunun kararsız karar stratejisi ile olan ilişkisidir. Bu durum koruyucu ebeveynlerin çocuklarının yeterince inisiyatif alamaması, karar süreçlerine aktif katılım sağlayamamaları ve sonucunda karar verme becerilerinin tam gelişmemesi ve kararsız kalmaları ile açıklanabilir.

Otoriter ebeveynler çocuğun hareketlerini sık sık kontrol etmektedir, bu tutumun ağır bastığı ailelerde çocuğun bireyselliğine, kararlarına ve kişiliğine daha az saygı gösterilmektedir dolayısıyla çocuğun özerkliği engellenmektedir ve çocuğun kararsızlık yaşaması anlam kazanmaktadır (Eldeleklioğlu, 1996). Mevcut aracılık analizden elde edilen bulgu şu şekilde açıklanabilir. Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumuyla yetişen çocuklar, ailelerinin baskıcı ve kontrolcü ortamlarında sıkışabilir ve bu durum tepkilerinin reaktif bir şekilde dışavurulmasına (dürtüsellik düzeylerinin artması) sebebiyet verebilir. Bu doğrultuda, karar verme sürecinde efektif olamayan ve artan dürtüsellik düzeylerinin ebeveynlerinin tutumlarıyla nasıl etkileşime gireceğini bilemeyen çocuklar anlık davranışsal bir ketlenmeyle kararsızlık yaşayabilirler. Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik düzeyini olumlu olarak yordar. Dürtüsellik düzeyi de kararsız karar stratejisini olumlu olarak yordar. Kısacası koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarıyla yetişen bireylerin kararsız karar vermelerinin sebeplerinden bir kısmı dürtüsellik düzeylerinin artmasıyla ilişkilidir denebilir.

Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının içtepsel karar stratejisi ile olan ilişkisinde dürtüsellüğün kısmi aracılık etkisi bulunmuştur. Bu aracılık modellerinde, koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının içtepsel karar stratejisi üzerindeki doğrudan anlamlı etkisi, dürtüsellüğün işleme dahil edilmesi ile birlikte ortadan kalkmamıştır. Fakat dürtüsellüğün içtepsel karar stratejisi üzerindeki doğrudan etkisi (aracının yordanan değişken üzerindeki etkisi) anlamlı olduğu için dürtüsellüğün bu ilişkilerde kısmi aracılık etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. İçtepsel karar verme stratejisi seçenekler üzerinde düşünmeden, içten geldiği gibi karar vermek şeklinde tanımlanmıştır (Eldeleklioğlu, 1996). Dürtüsellik ise hazzı ertelemeden ve çevresel

koşulları dikkate almadan o an istenilen sonucu almaya yönelik davranışlar sergilemektir (Swann, 2002). Tanımlarına odaklanınca, içtepişel karar verme stratejisinin aslında dürtüsellik ana başlığı altında olduğunu fark edebiliriz. Dolayısıyla dürtüsellik, içtepişel karar stratejisini kapsadığı için içtepişel karar stratejisinin kullanıldığı yerde dürtüsellik düzeyinin aracı rolünün olması anlamlıdır. Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumu dürtüsellik düzeyini olumlu olarak yordar. Dürtüsellik düzeyi de içtepişel karar stratejisini olumlu olarak yordar. Kısacası koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarıyla yetişen bireylerin içtepişel kararlar vermelerinin sebeplerinden bir kısmı dürtüsellik düzeylerinin artmasıyla ilişkilidir denebilir.

Çalışmadan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir; demokratik ebeveyn tutumunun mantıklı, kararsız ve içtepişel karar stratejileriyle olan ilişkisinde dürtüsellüğün tam aracılık etkisinin olduğu bulunmuştur. Koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının kararsız ve içtepişel karar stratejileri ile olan ilişkilerinde dürtüsellüğün kısmi aracılık etkisinin olduğu bulunmuştur.

4.4. Araştırmanın Klinik Psikolojiye Dair Çıktıları

Bireylerin verdikleri kararların sonuçlarının, gelecekteki yaşamlarını olumlu ya da olumsuz şekillerde etkileyebildiği (Öztürk ve ark., 2011); verdikleri kararlarla ilgili hoşnutsuzluk yaşamaları durumunda çeşitli olumsuz psikolojik sonuçlarla karşılaşabildikleri (Deniz, 2011) bilinmektedir. Bireylerin verdikleri olumsuz kararlar sonrası hayat kalitelerinde düşüş yaşamaları çeşitli psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlıyor olabilir.

Benzer şekilde, bu çalışma boyunca bahsedildiği gibi bireylerin özellikle demokratik ebeveyn tutumu ile yetişmelerinin daha sonraki yıllarda hayatlarında sağlıklı ilişkiler kurmalarına ve daha sağlıklı bir psikolojiye sahip olmalarına yardımcı olduğu (Eldeleklioğlu, 1996) bilinmektedir. Bunun tam tersi şekilde, hayatının ilk yıllarında sıklıkla otoriter ya da koruyucu ebeveyn tutumları ile karşılaşan bireylerin hayatlarının daha sonraki evrelerinde çeşitli psikolojik zorluklarla karşılaşabileceği (Erözkan, 2012) fark edilmiştir. Bu zorluklardan bazılarını bu çalışmadaki sosyal kaygı, dürtüsel davranışlar veya efektif olmayan kararlar vermek örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, klinik ortama sosyal kaygı yaşamayı sebebiyle başvuran birinin ebeveyn tutumları incelenebilir. Ayrıca ‘Sosyal kaygı yaşayan birey kaçınmacı kararlar alır.’ genel kanısının aksine sosyal kaygı yaşayan bireylerin dürtüsel kararlar alabileceği de dikkate alınabilir. Bireylerin kararları ve bu kararların sonuçlarının bireyin hayatına etkisi analiz edilebilir ve bireyin bu örüntüleri fark etmesine yardımcı olunabilir. Klinik ortama dürtüsellik yaşamayı ile başvuran kişilerin nöropsikolojik değerlendirmeleri yapıldıktan sonra eğer fizyolojik temelli bir sıkıntı yaşamıyorsa dürtüsellik davranışının kaynağı ve hayatına etkisi bu çalışmada bahsedilen kavramlar ışığında araştırılabilir. Bu zorlukları yaşayan bireyler için kurumların bünyesinde koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirilebilir.

Kısacası klinik anlamda bu çalışmanın sosyal kaygı yaşayan, karar vermede zorlanan ya da dürtüsellik problemi yaşayan kişiler için bilgi sağlayarak onarıcı ve önleyici hizmetlere katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca bu çalışmanın eğitim alanına da katkıları olabilir. Bireyler yetişirken yalnızca ebeveyn tutumlarından değil, öğretmenlerinin tutumlarından da oldukça

etkilenebilmektedir. Bu araştırmanın bulguları ışığında eğitimciler, ebeveynlere ve çocuklara yönelik çeşitli eğitimler düzenlenebilir. Ayrıca sosyal kaygı ve dürtüsellik problemleri yaşayan kişiler ve aileleri psikososyal eğitim programlarına dahil edilebilir.

4.5. Araştırmanın Katkıları, Sınırlılıklar ve Öneriler

Ebeveyn tutumları, karar stratejileri, sosyal kaygı ve dürtüsellik bir arada ele alınıp aralarındaki ilişkinin incelendiği herhangi bir çalışmaya literatürde henüz rastlanmamıştır. Mevcut çalışmada ebeveyn tutumları ile karar stratejileri arasındaki ilişkide önce sosyal kaygının daha sonra dürtüsellik aracılığıyla ele alınmıştır. Aracılık ilişkisinin gözlenmesi sebebiyle mevcut araştırmanın hem var olan bilgi birikimine hem de ileride yapılacak olan çalışmalar için literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Buna ek olarak, literatürde ebeveyn tutumlarının çalışıldığı araştırmaların çoğunlukla çocuk ve ergen örneklemeler ile yapıldığı dikkat çekmektedir. Yetişkin veya üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Mevcut çalışma, 18 yaşından büyük üniversite öğrencileri ile yürütüldüğü için bu yönüyle de literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Ayrıca literatürde, bilindiği kadarıyla, dürtüsel bireylerin karar verme davranışları çoğunlukla ödül-ceza mekanizması ekseninde araştırılmıştır. Bu çalışma literatürde ulaşabildiğimiz kadarıyla, dürtüsel bireylerin karar verme davranışlarını kullandıkları karar stratejileri açısından inceleyen ilk çalışmadır.

Son olarak, literatürde, karar verme davranışları ve (genel) kaygıyı birlikte inceleyen birçok çalışma olmasına karşın spesifik olarak sosyal kaygı ile karar verme

davranışlarını birlikte inceleyen çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmanın bu yönüyle de literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Çalışmanın sınırlılıklarından ilki, verilerin öz-bildirime dayalı ölçekler ile toplanmış olmasıdır. Bu sebeple, katılımcılar istemli ya da istemsiz cevaplarını yanlı bir şekilde verme eğilimi göstermiş olabilirler. Ayrıca katılımcılar üniversite öğrencileridir ve ebeveyn tutumları ile ilgili sorular geçmiş zamanı hatırlamalarını gerektirmektedir. Katılımcıların yetiştirildikleri zaman ile şu anki zamanda algıladıkları ebeveyn tutumları farklılık gösterebileceği için ölçekte verdikleri cevaplar yanlı olabilir. Gelecek çalışmalarda bu sınırlılık göz önünde bulunarak, öz-bildirime dayalı ölçeklerden farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak çalışmanın tekrar edilmesi güvenilirlik açısından katkı sağlayabilir.

Başka bir sınırlılık araştırmanın örnekleminde kaynaklanmaktadır. Araştırmanın örneklemi ağırlıklı olarak kadınlardan ve İstanbul'da yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Ulaşabildiğimiz örneklem toplumun genelini doğru ölçüde yansıtmıyor olabilir. Sonraki çalışmalarda katılımcıların kadın – erkek sayısının dengeli olarak genişletilmesine ve toplumun genelini yansıtabilecek daha başka kesimlerin de çalışmaya dahil edilmesine dikkat edilebilir.

Diğer bir sınırlılık, mevcut çalışmanın veri toplama aşamasının pandemi sürecinde gerçekleşmesi sebebiyle, çevrimiçi yöntemler kullanılarak verilerin toplanmış olmasıdır. Çevrimiçi veri toplamanın kendi içinde çeşitli (seçim hatası, çalışmaya erişim sorunları, çalışmanın anlaşılabilmesi) sınırlılıkları olabilir (Özsağlam, Atalay ve Toprak, 2009). Dolayısıyla sonraki çalışmalarda yüz yüze yöntemlerin kullanılması faydalı olabilir.

Mevcut çalışmanın bir başka sınırlılığı ise ebeveyn tutumlarının ortak bir değişken olarak ele alınmış olmasıdır. Katılımcılar bu soruların cevaplarını düşünürken anne veya babalarından gördükleri farklı ebeveyn tutumları ile karşılaştıklarında yanıt verme konusunda bir karışıklık yaşamış olabilirler. Gelecek çalışmalarda katılımcıların algıladıkları anne ve baba tutumları ayrı ayrı ölçülebilir veya karışıklık yaşama ihtimalleri olan konuda katılımcılara bu karışıklığı önleyecek doğrudan bir yönerge verilebilir.

Bir diğer sınırlılık olarak örneklemin niteliğinden bahsedebiliriz. Literatürde dürtüsellik ele alındığı çalışmaların genelinde, örneklem olarak dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan katılımcılar yer almıştır. Ayrıca, dürtüsellik ile ilgili yapılan çalışmalar çoğunlukla nöropsikolojik ölçümlerin yapıldığı çalışmalardır. Literatürde, dürtüsellikle diğer değişkenlerin arasındaki ilişkiyi incelerken bu çalışmadaki gibi öz-bildirim ölçeğı kullanan çalışmaya rastlanmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ

Bu araştırma, ebeveyn tutumları ve karar stratejileri arasındaki ilişkide sosyal kaygı ve dürtüsellüğün aracı rolünü inceleyen ilk çalışmadır. Literatürde şimdiye kadar bu dört değişkenin bir arada çalışıldığı bir araştırmaya henüz rastlanmamıştır. Bu değişkenler arasında yapılan analizler sonucunda elde edilen anlamlı ilişkilerin literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca klinik anlamda bu çalışma, sosyal kaygı yaşayan bireylerin karar verme süreçlerinde etki edebilecek faktörlerin daha iyi anlaşılmasında veya incelenmesinde yardımcı olabilir. Benzer şekilde dürtüsellik yaşayan bireylerin de karar verme süreçlerine etki eden faktörlerin daha iyi anlaşılması için bu çalışmanın bulgularından faydalanılabilir. Sağlanan bilgiler ışığında, ilgili gruplar için onarıcı ya da önleyici hizmetlerin oluşturulmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, mevcut çalışmada sosyal kaygının demokratik ebeveyn tutumu ve kararsız karar stratejisi ilişkisinde *tam*; içtepsel karar verme stratejisi ilişkisinde *kısmi* aracılık etkisi saptanmıştır. Dürtüsellüğün demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı, kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasındaki ilişkide *tam* aracılık etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca, sosyal kaygı ve dürtüsellüğün koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları ile kararsız ve içtepsel karar verme stratejileri arasındaki ilişkide *kısmi* aracılık etkisi bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2017). *Karar Verme ve Problem Çözme*. Üçüncü baskı. Çeviren Güneş Korkmaz. Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*. Beşinci baskı. Çeviren Ertuğrul Köroğlu. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2014.
- Baldwin, A. L. (1948). Socialization and the parent-child relationship. *Child Development*, 19(3), 127–136.
- Baumeister, R. F., Gailliot, M., DeWall, C. N. ve Oaten, M. (2006). Self-regulation and personality: How interventions increase regulatory success, and how depletion moderates the effects of traits on behavior. *Journal of Personality*, 74(6), 1773-1801.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43–88.
- Bechara, A., Damasio, H. ve Damasio, A.R. (2000). Emotion, decision making and the orbitofrontal cortex. *Cerebral Cortex*, 10(3), 295–307.
- Bornstein L, ve Bornstein M. H. (2007). Parenting styles and child social development. *Encyclopedia on Early Child Development* [online].
- Bögels, S. M., Oosten, A., Muris, P., Smulders, D. (2001). Familial Correlates of Social Anxiety in Children and Adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 273-287.

- Brosnan, T., Kolubinski, D. C.ve Spada, M. M. (2020). Parenting styles and metacognitions as predictors of cannabis use. *Addictive Behaviors Reports*, 11, <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100259>
- Brown, J. ve Mann. L. (1990). The relation ship between family structure and process variables and adolescent decision making. *Journal of Adolescence*. 13(1), 25-37.
- Clark, D. M., ve Wells, A. (1995). A cognitive model of social phobia. In R. G. Heimberg, M. R. Leibowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessment and treatment* (pp. 69-93). New York: Guilford.
- Çakır, B. (2017). *DEHB Tanısı Almış Çocukların Aile Resmi Çizimlerinin Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Aksiyete Düzeyleri ile İlişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Çolak, M., Bingöl, Ö., Usta, Z. ve Kılıç, B. (2020). Anne ve Babaların Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Belirtilerinin Ebeveyn Tutumları ile İlişkisi. *Journal Academic Research Medicine* 10(3), 258-63. DOI: 10.4274/jarem.galenos.2020.3505
- Damasio, A. R. (1995). Toward a neurobiology of emotion and feeling: operational concepts and hypotheses. *Neuroscientist*, 1(19), 19-25.
doi:10.1177/107385849500100104
- Deniz, E., (2011). An Investigation of Desicion Making Styles and the Five Factor Personality Traits With Respect to Attachment Styles. *Educational sciences: theory & practice*, 11(1), 105-113.
- Dunn, B. D., Dalgleish, T. ve Lawrence, A. D. (2006). The somatic marker hypothesis: a critical evaluation. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 30(2), 239–271.
doi:10.1016/j.neubiorev.2005.07.001

Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Erkan, Z. (2002). Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek Ve Düşük Ergenlerin Ana Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4365/59710>

Erozkan, A. (2012). Ergenlerde Kaygı Duyarlılığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(11), 43 -57.

Ersever, H. Ö. (1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ertekin, T. (2019). *Ergenlerde Yeme Tutumu ile Bağlanma Stilleri, Dürtüsellik ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Franken, H. A., Strien, J. W., Nijs, I. ve Muris, P. (2008). Impulsivity is associated with behavioral decision-making deficits. *Psychiatry Research*, 158(2), 155-163. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2007.06.002>

George, D., ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference*. Routledge.

Gözegir, E. (2020). *Ergenlerde Dürtüsellik ve Duygusal Yeme Arasındaki İlişkide Ebeveyn Tutumunun Aracı Rolünün İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.

- Gralewski, J. ve Jankowska, D. M. (2020). Do parenting styles matter? Perceived dimensions of parenting styles, creative abilities and creative self-beliefs in adolescents. *Thinking Skills and Creativity*, 38, <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100709>
- Handanos, D. ve Aktan, Z. D. (2018). Ergenlerin Okul Bırakma Kararı Üzerinde Ebeveynlik Özelliklerinin Etkisi. *Sakarya University Journal of Education*, 193-213. <https://doi.org/10.19126/suje.436249>
- Hayes, A. F. (2018). *Introduciton to mediation, moderation, and conditional process analysis*, (2. Baskı). NY: Guilford Press.
- Hayes, S. C., Wilson, K. G., Strosahl, K., Gifford, E. V. ve Follette, V. M. (1996). Experiential avoidance and behavioral disorders: A functional dimensional approach to diagnosis and treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(6), 1152-1168.
- Heiser, N. A., Turner, S. M., Beidel, D. C. ve Roberson-Nay, R. (2009). Differentiating social phobia from shyness. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 469-476. doi:10.1016/j.janxdis.2008.10.002
- Hengen, K. M. ve Alpers, G. W. (2021). Stress Makes the Difference: Social Stress and Social Anxiety in Decision-Making Under Uncertainty. *Frontiers in Psychology*, 12, 578293. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.578293>
- Hinrichsen, H., Sheffield, A. ve Waller, G. (2007). The role of parenting experiences in the development of social anxiety and agoraphobia in the eating disorders. *Eating Behaviors*, 8(3), 285-290. <https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2006.11.003>

- Jakuszkowiak-Wojten, K., Landowski, J. ve Wiglusz, M. S. (2015). Impulsivity in Anxiety Disorders. A Critical Review. *Psychiatria Danubina*, 27(1), 452-455.
- Kashdan, T. B. ve McKnight, P. E. (2010). The Darker Side of Social Anxiety: When Aggressive Impulsivity Prevails Over Shy Inhibition. *Current Directions in Psychological Science*, 19(1), 47-50. <https://doi.org/10.1177/0963721409359280>
- Kashdan, T. B., Elhai, J. D. ve Breen, W. E. (2008). Social anxiety and disinhibition: An analysis of curiosity and social rank appraisals, approach-avoidance conflicts, and disruptive risk-taking behavior. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(6), 925-939. doi:10.1016/j.janxdis.2007.09.009
- Kashdan, T. B., McKnight, P. E., Richey, J. A. ve Hofmann, S. G. (2009). When social anxiety disorder co-exists with risk-prone, approach behavior: Investigating a neglected, meaningful subset of people in the national comorbidity survey-replication. *Behaviour Research and Therapy*, 47(7), 559-568. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2009.03.010>
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kuzgun Y., Bacanlı F. (Ed.).2019. *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi-1*.Ankara: Nobel Yayınları.
- Lipton, M. F., Weeks, J. W., Daruwala, S. E. ve De Los Reyes, A. (2016). Profiles of social anxiety and impulsivity among college students: A close examination of

- profile differences in externalizing behavior. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 465-475. doi:10.1007/s10862-015-9531-9
- Lorian, C. N. ve Grisham, J. R. (2010). The safety bias: Risk-avoidance and social anxiety pathology. *Behaviour Change*, 27(1), 29-41. doi:10.1375/beh.27.1.29
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. *Handbook of child psychology: formerly Carmichael's Manual of child psychology*/ Paul H. Mussen, editor.
- Martin, L. E. ve Potts, G. F. (2009). Impulsivity in decision-making: An event-related potential investigation. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 303-308.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.10.019>
- Mishra, P. ve Kiran, U. V. (2018). Parenting style and social anxiety among adolescents. *International Journal of Applied Home Science*, 5(1), 117-123.
- Moeller, F. G., Barratt, E. S., Dougherty, D. M., Schmitz, J. M. ve Swann, A. C. (2001). Psychiatric aspects of impulsivity. *American journal of psychiatry*, 158(11), 1783-1793. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.11.1783>
- Özüsağlam, E., Atalay, A. ve Toprak, S. (2009). Web Tabanlı Anket Hazırlama Sistemi, IX. Akademik Bilişim Konferansı, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Özkan, M. S., Gündoğan, S. ve Eldeleklioğlu, J. (2018). Lise Öğrencilerinin Risk Alma Davranışlarının Karar Verme Becerileri ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 17(3), 1238-1251.
<https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.466334>

- Öztürk, N., Kutlu, M. ve Atli, A. (2011). *The Effect of Parents' Attitudes on Adolescents' Decision- Making Strategies*. 12(2), 45-64.
- Payne, J. W., Bettman, J. R. ve Johnson, E. (1988) Adaptive stratejy selection in decision making. *Journal of Experimental Psychology: Learning Memory and Cognition*, 14(3), 534-552. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.14.3.534>
- Pihl, R.O. ve Peterson, J.B. (1995). Alcoholism: the role of different motivational systems. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 20(5), 372–396.
- Pittig, A., Alpers, G. W., Niles, A. N. ve Craske, M. G. (2015). Avoidant decision-making in social anxiety disorder: A laboratory task linked to in vivo anxiety and treatment outcome. *Behaviour Research and Therapy*, 73, 96-103.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2015.08.003>
- Sak, R., Şahin-Sak, İ. T., Atlı, S. ve Şahin, B. K. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
<https://doi.org/10.17860/efd.33313>
- Salas, M. D., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M. ve García-Martín, M. A. (2016). Predictors of behavioural problems in foster children: The key role of impulsivity: Behavioural problems in foster children. *Child & Family Social Work*, 21(2), 146-155.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12124>
- Schaefer, E. S. (1959). A circumplex model for maternal behavior. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59(2), 226–235. <https://doi.org/10.1037/h0041114>
- Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M. ve Yamamoto, M. (2003). Child anger regulation, parental responses to children's anger displays, and early child antisocial behavior. *Social Development*, 12(3), 335–360. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00237>

Stanford M. S., Mathias, C. W., Doughert, D. M., Lake, S. L., Anderson, N. E. ve Patton, J. H. (2009). Fifty years of the Barrat Impulsiveness Scale: An update and review. *Personality and Individual Differences*, 47(5), 385-95.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.04.008>

Steinberg, L., Lamborn, S.D., Dornbusch, S.M. ve Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266 – 1281.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1992.tb01694.x>

Sübaşı, G. (2007). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Kaygıyı Yordayıcı Bazı Değişkenler. *Eğitim ve Bilim*, 32(144).

Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

Swann A, Bjork J. M., Moeller F. G. ve Dougherty D. M. (2002). Two models of impulsivity: relationship to personality traits and psychopathology. *Biol Psychiatry*, 51, 988-94. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(01\)01357-9](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(01)01357-9)

Şahin-Sak, İ. T. ve Savaşlı, E. (2019). Ebeveyn Tutumları İle Yetişkin Ayrılık Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 88-105. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.516813>

Tatlıhoğlu, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz-Saygı Düzeyleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 2(2), 150-150.

<https://doi.org/10.16992/ASOS.46>

- Thompson, A., Hollis, C. ve Richards, D. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems: Results from a British national cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12, 84-91. DOI 10.1007/s00787-003-0324-4
- Uzun, M. E., Uçar, H. N. ve Vural, A. P. (2019). Attachment and Parenting Styles in Adolescents with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Güncel Pediatri*, 17(2), 289-300. <https://doi.org/10.4274/jcp.2019.0026>
- Van-Zalk, N., Tillfors, M. ve Mörtberg, E. (2020). Social Anxiety-Impulsivity Subgroups and Links to Later Emotional Adjustment in Adolescence: A Latent Transition Analysis. *The Journal of Early Adolescence*, 40(9), 1397-1426. <https://doi.org/10.1177/0272431620919153>
- Yates, J. F. ve Estin, P. A. (1998). Decision making. In W. Bechtel & G. Graham (Eds.), *A companion to cognitive science* (pp. 186-196). Malden, MA: Blackwell
- Yi, J. S. ve Park, S. (2003). Cross-cultural differences in decision-making styles: A study of college students in five countries. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 31(1), 35-47.
- Yousefia, S., Far, A. S. ve Abdollahian, E. (2011). Parenting stress and parenting styles in mothers of ADHD with mothers of normal children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 1666-1671. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.323>
- Zermatten, A., Van der Linden, M., Acremont, M., Jermann, F. ve Bechara, A. (2005). Impulsivity and Decision Making. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 193(10), 647-650. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000180777.41295.65>

Zuckerman, M. ve Kuhlman, M.D. (2000). Personality and risk-taking: Common biosocial factors. *Journal of Personality*, 68(6), 999–1029.

<https://doi.org/10.1111/1467-6494.00124>

EKLER

EK 1. Etik Onay

EK 2. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu tez araştırması Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı bünyesinde Hesna Cansu Toker tarafından, Doç. Dr. Belma Bekçi danışmanlığında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, karar verme davranışının ebeveyn tutumu, sosyal kaygı ve dürtüsellikle olan ilişkisini incelemektir. Araştırmaya katılmayı seçerseniz, sizden formlardaki soruları cevaplamanız istenecektir. Soruları cevaplamak yaklaşık 20-30 dakika sürmektedir.

İlk aşamadan sonra, ikinci kısma katılmaya gönüllü olan katılımcıların kendilerine geri dönüş sağlanabilmesi adına e-posta adreslerini bırakmaları istenecektir.

Araştırmamız uluslararası etik standartlarına uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

Yararlar

Bu araştırmanın size doğrudan bir faydası yoktur. Araştırmanın bilimsel bilgiyi artırarak başkalarına ve topluma fayda sağlaması hedeflenmektedir.

Riskler

Araştırma ile ilgili ön görülebilen bir risk yoktur. Katılımınız sırasında herhangi bir noktada rahatsız olursanız, katılım onayınızı geri çekmeyi seçebilirsiniz. Onayınızı geri çekmeniz sizin için olumsuz bir sonucu olmayacaktır. Onayınızı geri almak için bu tarayıcı penceresini kapatmanız yeterlidir.

Gizlilik

Oturumunuzdan aldığımız bilgilerin tümü anonimdir. Sizden kişisel verilerinize (ör. Adınız, adresiniz, telefon vb.) dair hiçbir bilgi istenmemektedir. Veri analizi öncesinde verileriniz tümüyle anonimleştirilecektir.

Katılımın Gönüllü Yapısı

Bu araştırmaya katılma kararınız tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Bu nedenle, herhangi bir zamanda olumsuz sonuç vermeden katılmayı reddedebilir veya katılımınızı sonlandırabilirsiniz. Katılımınızı herhangi bir noktada sonlandırmak istiyorsanız, sadece tarayıcı penceresini kapatmanız gerekir.

EK 3. Kişisel Bilgi Formu

A.Demografik Bilgiler

1.Yaş :

2.Cinsiyet : Kadın () Erkek () Diğer () Belirtmek istemiyorum ()

3.Kiminle yaşıyorsunuz : Yalnız () Ailemle() Arkadaşımla() Eşim/Sevgilimle()

4.Kendinizi sosyoekonomik sınıf açısından nerede görüyorsunuz :

(alt düzey) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (üst düzey)

5.Çalışıyor musunuz : Evet () Hayır()

6.Mesleğiniz :

7.Aile durumunuzu en iyi hangisi tanımlıyor : Anne-baba evli () Anne-baba boşanmış ()

8.Annenizin eğitim düzeyi: Okuma yazma var () İlkokul/Ortaokul () Lise ()
Üniversite () Yüksek lisans/Doktora ()

9.Babanızın eğitim düzeyi: Okuma yazma var () İlkokul/Ortaokul () Lise ()
Üniversite () Yüksek lisans/Doktora ()

B.Genel Bilgiler

1.Kronik rahatsızlığınız var mı:

2.Geçmişte psikiyatrik/nörolojik/psikolojik rahatsızlık tanısı aldınız mı:

Evet ise; Hastalık ne kadar sürdü:

Tedavi için kullanılan ilaçlar ve yöntemler:

3.Halihazırda psikiyatrik/nörolojik/psikolojik rahatsızlığınız var mı:

4.Halihazırda psikiyatrik/nörolojik/psikolojik ilaç kullanıyor musunuz:

5.Hiç psikoterapi/danışmanlık hizmeti aldınız mı/şu an alıyor musunuz:

6.Ailenizde psikiyatrik/nörolojik/psikolojik öyküsü olan var mı:

EK 4. Ebeveyn Tutumları Ölçeği – Örnek Maddeler

(1:Kesinlikle katılmıyorum, 5:Kesinlikle katılıyorum)	1	2	3	4	5
1.Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2.Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3.Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					

EK 5. Karar Stratejileri Ölçeği – Örnek Maddeler

(1:Kesinlikle katılmıyorum, 4:Kesinlikle katılıyorum)	1	2	3	4
1.Karar verirken başkalarının yol göstermesini isterim.				
2.Bir elbise almak için pek çok mağazayı gezer, kaliteyi ve fiyatları karşılaştırırım.				
3.Bir şey satın aldıktan sonra vitrinde daha güzelini, daha ucuzunu görünce aldığımdan soğurum.				

EK 6. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği – Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki formu dikkatle okuyun. Sol kolondaki durumlarda duyduğunuz kaygının şiddetine göre 1 ile 4 arasında puan verin. Sağ kolonda aynı durumlar tekrar sıralanmıştır. Bu defa bu durumlardan kaçınıyorsanız kaçınmanın şiddetine göre yine 1-4 arasında puan verin. Herhangi biri geçen hafta içinde gerçekleşmemişse puanlamayı bu durum karşısında vereceğiniz tepkiye göre yapın. (1. Yok ya da çok hafif 2. Hafif 3. Orta derecede 4. Şiddetli)

	Kaygı puanı	Kaçınma puanı
1.Önceden hazırlanmaksızın bir toplantıda kalkıp konuşmak		
2.Seyirci önünde hareket gösteri ya da konuşma yapmak		
3.Dikkatleri üzerine toplamak		

EK 7. Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu – Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki formu dikkatle okuyun ve her bir maddeyi kendinize göre puanlayın. (1:Hiçbir zaman 2:Nadiren 3:Sıklıkla 4:Her zaman)

	1	2	3	4
1.İşlerimi dikkatle planlarım.				
2.Dikkatli düşünen birisiyim.				
3.İş güvenliğine dikkat ederim.				

EK 8. Ölçekler için Araştırmacı İzni

